

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Wydział Teologii, Katedra Zdrowia Publicznego
Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin
tel. +48 81 445 3504

RAPORT Z PROJEKTU BADAWCZEGO

„Hazard problemowy i patologiczny wśród osób odbywających karę pozbawienia wolności – diagnoza sytuacji oraz specyfika zjawiska”

Zrealizowanego przez zespół z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II we współpracy z Centralnym Zarządem Służby Więziennej

Projekt współfinansowany ze środków Funduszu Rozwiązywania Problemów Hazardowych pozostającego w dyspozycji Ministra Zdrowia, w ramach umowy zawartej między Ministrem Zdrowia reprezentowanym przez Dyrektora Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii, a Katolickim Uniwersytetem Lubelskim Jana Pawła II.

Lublin 2017

Opracowany przez:

Dr Bernadeta Lelonek-Kuleta – kierownik merytoryczny projektu

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Katedra Zdrowia Publicznego, e-mail: bernadetalelonek@kul.pl

Joanna Turowska

Areszt Śledczy w Lublinie

Rafał Bartczuk – analiza statystyczna wyników

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Katedra Psychologii Społecznej

Podziękowania

Szczególne podziękowania składam Dyrekcji Służby Więziennej za wyrażenie zgody na realizację badań oraz dla Funkcjonariuszy, którzy swoim zaangażowaniem przyczynili się do bardzo sprawnego ich przebiegu.

Dziękuję ankietom za rzetelną pracę oraz Panu Rafałowi Mudzie za bezinteresowne wsparcie w koordynacji pracy ankietów.

Dziękuję Pani Weronice Augustynowicz za bardzo duże zaangażowanie w koordynację przebiegu badań.

Dziękuję Pani Profesor Marii Chuchrze za wsparcie na każdym etapie realizacji projektu.

Bernadeta Lelonek-Kuleta

SPIS TREŚCI:

I. METODOLOGIA BADANIA

1. Problem, cele badawcze i postawione hipotezy
2. Metoda badawcza
3. Dobór osób do badania
4. Zastosowane statystyki

II. CHARAKTERYSTYKA BADANEJ GRUPY

III. WYNIKI BADAŃ – weryfikacja hipotez badawczych

1. Nasilenie zjawiska problemowego i patologicznego hazardu wśród osób osadzonych.
2. Związek kary pozbawienia wolności z praktyką grania hazardowego.
3. Związek czynów niezgodnych z prawem popełnianych na wolności z uprawianiem hazardu.
4. Związek czynników socjoekonomicznych charakteryzujących osoby skazane z charakterem i nasileniem uprawiania przez nie hazardu.
 - wiek
 - miejsce zamieszkania
 - wykształcenie
 - stan cywilny
 - kontakt z dziećmi
 - status zawodowy przed osadzeniem
 - konflikt z prawem w rodzinie
 - uzależnienia w rodzinie pochodzenia
 - problem z hazardem w rodzinie
 - graniu hazardowe w otoczeniu osadzonego
 - czynniki socjoekonomiczne a rodzaj gry
5. Związek różnych form uprawiania hazardu z charakterem czynów niezgodnych z prawem popełnianych przez osoby skazane.

-
6. Związek różnych form uprawiania hazardu z nasileniem uprawiania hazardu.
 7. Różnice w charakterze aktywności hazardowej podejmowanej przez osoby: młodocianych przestępców, recydywistów penitencjarnych oraz osoby skazane po raz pierwszy.
 - uprawianie hazardu
 - zagrożenie uzależnieniem od hazardu
 - zaangażowanie w różne formy hazardu
 - rodzaje uprawianych gier hazardowych
 - okres uprawiania różnych gier hazardowych
 8. Związek aktywności hazardowej osób osadzonych z uzależnieniami od substancji psychoaktywnych.
 9. Związek aktywności hazardowej osób osadzonych z występowaniem innych zaburzeń.
 10. Korzystanie z profesjonalnej pomocy w związku z hazardem.
 11. Aktywność hazardowa w warunkach osadzenia.

IV. PODSUMOWANIE WYNIKÓW

V. WNIOSKI I REKOMENDACJE

Wstęp

Projekt badawczy „Hazard problemowy i patologiczny wśród osób odbywających karę pozbawienia wolności – diagnoza sytuacji oraz specyfika zjawiska” ma na celu w pierwszej kolejności oszacowanie nasilenia zjawiska problemowego i patologicznego grania hazardowego wśród osób skazanych prawomocnym wyrokiem, odbywających karę w jednostkach penitencjarnych (zakład karny, areszt śledczy). Projekt ma zasięg ogólnopolski. W projekcie założono przeprowadzenie badań wśród losowo wybranych osób odbywających karę pozbawienia wolności w jednostkach penitencjarnych na terenie całej Polski.

Realizacja projektu została zaplanowana na okres 01.2016 – 06.2017. Raport obejmuje cały okres realizacji projektu.

I. METODOLOGIA BADANIA

1. Problem, cele badawcze i postawione hipotezy

Problemem głównym postawionym w opisywanym projekcie badawczym było zjawisko uprawiania hazardu i hazardu patologicznego wśród osób osadzonych.

Celem głównym projektu było:

- oszacowanie nasilenia problemowego / patologicznego hazardu wśród osób odbywających karę pozbawienia wolności, w skali ogólnopolskiej.

Realizacja badań zakłada także dodatkowe cele szczegółowe:

- Weryfikacja związku uprawiania hazardu z pozbawieniem wolności
- Oszacowanie współwystępowania popełniania czynów niezgodnych z prawem z uprawianiem hazardu oraz nadmiernym uprawianiem hazardu
- Weryfikacja pośredniczącej roli wybranych czynników socjoekonomicznych w podejmowaniu aktywności hazardowej przez osoby skazane
- Zbadanie związku czynników socjoekonomicznych charakteryzujących osoby skazane z charakterem i nasileniem uprawiania przez nich hazardu

-
- Związek różnych form uprawiania hazardu oraz zróżnicowanego nasilenia uprawiania hazardu z charakterem czynów niezgodnych z prawem popełnianych przez osoby skazane
 - Poznanie specyfiki aktywności hazardowej podejmowanej przez osoby: młodocianych przestępców, recydywistów penitencjarnych oraz osoby skazane po raz pierwszy
 - Zbadanie związku aktywności hazardowej z uzależnieniami od substancji psychoaktywnych oraz innymi zaburzeniami wśród osób skazanych
 - Poznanie odsetka osób odbywających karę pozbawienia wolności korzystających ze specjalistycznej pomocy z powodu problemów związanych z hazardem przed okresem osadzenia.

Ponadto podjęta została próba poznania odsetka osób pozbawionych wolności z problemem uzależnienia od hazardu, które wykazują tendencję do kontynuowania uprawiania hazardu w warunkach zamknięcia oraz próbę poznania specyfiki uprawiania hazardu przez osoby znajdujące się w warunkach odbywania kary pozbawienia wolności – tzw. „hazardu więziennego”.

W projekcie postawione zostały następujące **hipotezy badawcze**:

- Nasilenie zjawiska problemowego i patologicznego hazardu jest większe w populacji osób osadzonych niż w populacji ogólnej
- Kara pozbawienia wolności u części skazanych jest związana z praktyką grania hazardowego
- Czyny niezgodne z prawem popełniane na wolności przez część skazanych miały związek z uprawianiem hazardu
- Istnieje związek czynników socjoekonomicznych charakteryzujących osoby skazane z charakterem i nasileniem uprawiania przez nie hazardu
- Istnieje związek różnych form uprawiania hazardu z charakterem czynów niezgodnych z prawem popełnianych przez osoby skazane
- Istnieje związek różnych form uprawiania hazardu z nasileniem uprawiania hazardu
- Istnieją różnice w charakterze aktywności hazardowej podejmowanej przez osoby: młodocianych przestępców, recydywistów penitencjarnych oraz osoby skazane po raz pierwszy

- Istnieje pozytywny związek aktywności hazardowej osób skazanych z uzależnieniami od substancji psychoaktywnych
- Istnieje pozytywny związek aktywności hazardowej osób skazanych z występowaniem innych zaburzeń.

2. Metoda badawcza

Kwestionariusz

Badanie zostało przeprowadzone metodą kwestionariuszową. Dla potrzeb badań opracowany został kwestionariusz badawczy. Pierwsza wersja kwestionariusza poddana została sprawdzeniu w badaniu pilotażowym.

Kwestionariusz badawczy w wersji przygotowanej do badań pilotażowych obejmował 65 pytań, w ramach których włączone zostały także pytania kwestionariusza South Oaks Gambling Screen. W instrukcji dla ankierów zwrócono uwagę na kwestie dotyczące m.in.: zasad dotyczących procedury wejścia na teren jednostki penitencjarnej, zasad zachowania się na terenie jednostki, zasad dotyczących zachowań w stosunku do respondentów przed, w trakcie i po badaniu (*załącznik 2*).

Został opracowany **list intencyjny skierowany do badanych**, w którym m.in. przedstawiono cele i założenia projektu, zapewniono o anonimowości, motywowano do udziału w badaniu i szczerych odpowiedzi (*załącznik 3*).

Kolejnym zadaniem było **wylosowanie** zgodnie z założeniami projektu 50 jednostek penitencjarnych, w tym - w sumie trzydzieści Zakładów Karnych (23) i Aresztów Śledczych (7) oraz w sumie dwadzieścia oddziałów terapeutycznych dla osób uzależnionych od narkotyków (9) i od alkoholu (11), funkcjonujących w ramach struktury organizacyjnej jednostek. Losowanie odbyło się z puli wszystkich jednostek penitencjarnych zarejestrowanych w Polsce (dane otrzymane od pracownika Służby Więziennej) (*załącznik 4*).

Po wylosowaniu jednostek opracowany został **list intencyjny skierowany do Dyrekcji** jednostek penitencjarnych wylosowanych do udziału w badaniach. List przygotowany został w sumie w ośmiu wersjach ze względu na to, że treść różniła się stosowanie do tego, jakiego rodzaju jednostka została wylosowana: ZK bez oddziału terapeutycznego (1), ZK z oddziałem terapeutycznym "alkohol" (2), ZK z oddziałem terapeutycznym "narkotyki" (3), ZK z oddziałem terapeutycznym "alkohol" i "narkotyki" (4), AŚ bez oddziału terapeutycznego (5),

AŚ z oddziałem terapeutycznym "alkohol" (6), AŚ z oddziałem terapeutycznym "narkotyki" (7), AŚ z oddziałem terapeutycznym "alkohol" i "narkotyki" (8). W liście poinformowano o wylosowaniu danej jednostki do udziału w badaniu, o uzyskaniu zgody na realizację badania od Dyrektora Generalnego SW, o planowanym okresie badania, oczekiwanej pomocy ze strony SW oraz poproszono o dalsze wytyczne związane z przeprowadzeniem badań na terenie jednostki penitencjarnej. Przekazane zostały także dane kontaktowe koordynatora merytorycznego badań (załącznik 5). Wszyscy Dyrektorzy pozytywnie odpowiedzieli na zaproszenie do udziału w badaniach. W ramach poszczególnych jednostek najczęściej wyznaczana była jedna osoba do kontaktu ze strony SW, która kontaktowała się z koordynatorem merytorycznym projektu.

Badania pilotażowe

Zrealizowane zostały **badania pilotażowe**, w których udział wzięło 30 osób osadzonych - 15 z Aresztu Śledczego w Lublinie oraz 15 z oddziału terapeutycznego dla osób uzależnionych od alkoholu przy Zakładzie Karnym w Zamościu. Osadzone osoby wypełniły kwestionariusz opracowany dla potrzeb badania (w pierwszej wersji - 65 pytań).

Dokonana została analiza wyników badania pilotażowego pod kątem użyteczności narzędzia, stopnia jego zrozumiałości dla badanych, czasu wypełniania, wyczerpujących kafeterii odpowiedzi, rozłączności pytań, spójności bloków tematycznych.

Zmiany wprowadzone po badaniu pilotażowym w kwestionariuszu badawczym wykorzystywanym w projekcie „Hazard problemowy i patologiczny wśród osób odbywających karę pozbawienia wolności - diagnoza sytuacji oraz specyfika zjawiska”:

1. Poprawiono numerację pytań, która ze względu na błędy graficzne zafałszowywała rzeczywistą liczbę pytań w kwestionariuszu – ostateczna wersja kwestionariusza obejmuje 75 pytań, wersja do pilotażu wskazywała na 65 pytań.
2. Uszczegółowiono instrukcje do pytań, które w trakcie badań pilotażowych były nie dla wszystkich respondentów zrozumiałe, np.
 - było: „Artykuł skazania”, jest: „Proszę podać artykuł kodeksu karnego, z którego został Pan skazany lub napisać za jaki czyn odbywa Pan karę”;
 - było: „Podgrupa klasyfikacyjna”, jest: „Proszę podać podgrupę klasyfikacyjną lub podkreślić odpowiedź odnoszącą się do Pana sytuacji (jedną z każdego podpunktu a, b), a. Młodociany;

-
- pierwszy raz odbywający karę pozbawienia wolności; recydywista, b. zakład typu zamkniętego; półotwartego; otwartego;
- było: „System odbywania przez Pana kary: a. Zwykły, b. Programowanego oddziaływania (jaki?), c. Terapeutyczny, jest: „W jakim systemie odbywa Pan aktualnie karę: a. system odbywania kary zwykły, b. programowanego oddziaływania (realizuje Pan Indywidualny Program), c. terapeutyczny (jest Pan na terapii odwykowej od alkoholu lub narkotyków).
3. Uzupełniono kafeterie odpowiedzi, np.
- w pyt. „Miejsce zamieszkania / skąd Pan pochodzi”: dodano: „ostatnie lata za granicą (ile?:)”;
 - w pyt. „Jakie posiadał Pan status zawodowy przed osadzeniem?” dodano: „g. własna działalność gospodarcza, h. własne gospodarstwo rolne”;
 - w pyt. „Czy utrzymuje Pan stały kontakt z dziećmi?” dodano: „b. Tak, choć nie jestem zameldowany tam, gdzie one, d. Tak, mam dorosłe dzieci”;
 - w pyt. „Czy posiada Pan zobowiązanie alimentacyjne?” dodano: „c. Posiadałem, ale obecnie już nie”.
4. Doprecyzowano kategorie odpowiedzi w pytaniu „Ile razy był Pan:”,
- było: a. Tymczasowo aresztowany, b. Skazany za przestępstwo w zawieszeniu, c. Skazany za przestępstwo bez zawieszenia, d. Skazany za wykroczenie (grzywna, kara zastępcza), jest: a. Tymczasowo aresztowany i osadzony w Areszcie, b. Skazany za przestępstwo w zawieszeniu, c. Skazany za przestępstwo bez zawieszenia i odbywał Pan karę pozbawienia wolności, d. Skazany za wykroczenie (grzywna, kara zastępcza – pozbawienia wolności lub prace społeczne)
5. Przesunięto sześć pytań dotyczących hazardu (w wersji pilotażowej pyt. 28-33) z części II do części IV, w której pytania dotyczą hazardu (scalenie bloku pytań).
6. Wprowadzono regułę przejścia polegającą na ominięciu części pytań z kwestionariusza SOGS przez osoby, które deklarują brak jakiegokolwiek aktywności hazardowej: „*Jeśli nigdy nie uprawiał Pan żadnego rodzaju gry hazardowej, proszę przejść do pytania nr 55*”.

7. Rozbudowano instrukcję do bloku pytań z SOGS w części III (uszczegółowiono sposób zaznaczania odpowiedzi).
8. Zmieniono kolejność pytań w SOGS w celu wprowadzenia reguły przejścia.
9. Zmodyfikowano pytanie dotyczące aktywności hazardowej w zamknięciu w celu zwiększenia stopnia neutralności pytania,
 - było: „Czy istnieje możliwość uprawiania hazardu w warunkach zakładu zamkniętego?”, jest: „Czy słyszał Pan o tym, że istnieje możliwość uprawiania hazardu (gier na pieniądze, gdzie wynik zależy przynajmniej częściowo od przypadku) w zakładzie karnym?”
10. Zwiększono ilość miejsca na odpowiedź w pytaniu „Jakie rodzaje hazardu są uprawiane w zamknięciu? O jakich Pan słyszał? Proszę wymienić te rodzaje:” z uwagi na sugestie osób osadzonych biorących udział w badaniu pilotażowym.
11. W zakończeniu kwestionariusza wprowadzono formułę grzecznościową „Dziękuję za wypełnienie ankiety”.

Na podstawie realizacji badań pilotażowych oraz ich analizy wyników opracowano **ostateczną wersję kwestionariusza**, w którym ostatecznie znajduje się 75 pytań, w tym pytania z kwestionariusza SOGS). Pulę pytań uzupełniono o kwestie istotne biorąc pod uwagę stosunkowo szybki czas wypełniania kwestionariusza przez badanych. Ponadto uzupełniono kafeterie odpowiedzi w pojedynczych pytaniach, zmieniono kolejność pytań w celu lepszego zintegrowania ich w bloki tematyczne, dopracowano kwestionariusz graficznie (*załącznik 6*).

Szkolenie dla ankieterów

Zrealizowano **szkolenie dla ankieterów** (6 osób), które poprowadziła koordynator badań ankietowych dr Weronika Augustynowicz. Podczas szkolenia ankieterzy zostali zapoznani z założeniami i celami projektu oraz zostali poinstruowani odnośnie procedur dotyczących kontaktowania się z jednostkami penitencjarnymi, zachowania się w jednostkach przed, w trakcie oraz po badaniach. Przekazane zostały także informacje dotyczące procedur kontrolowania pracy ankieterów, zasad rozliczania się z wykonanej pracy (lista obecności na szkoleniu – *załącznik 7*).

Realizacja badań

Badania zapoczątkowało wylosowanie jednostek penitencjarnych do udziału. Kolejnym krokiem było opracowanie i przesłanie listów intencyjnych do Dyrekcji wylosowanych jednostek, z informacją o projekcie oraz prośbą o wyrażenie zgody na udział w badaniu i wyznaczenia pracownika SW, jako osoby do kontaktu. Wszystkie jednostki odpowiedziały pozytywnie. Z jedną jednostką utracono kontakt na etapie ustalania terminu badania.

Wyznaczeni do danych jednostek ankieterzy kontaktowali się z wyznaczonymi pracownikami SW, celem ustalenia dalszej procedury. Część jednostek wymagała wcześniej potwierdzenia tożsamości ankietera przez koordynatora merytorycznego, który kontaktował się z jednostkami wymagającymi takiego uwiarygodnienia osoby przeprowadzającej badanie. Koordynator kontaktował się z tymi jednostkami. W kilku przypadkach należało przygotować dodatkowe pismo (np. opisujące b.j. szczegółowo projekt, bądź potwierdzające tożsamość koordynatora badań – potwierdzenie zatrudnienia w KUL). W następnym kroku ankieterzy odbierali ankiety, długopisy i koperty od koordynatora oraz ustalali termin badania z jednostką.

Badania odbywały się grupowo, najczęściej na świetlicy lub w większej sali, na którą doprowadzano osadzonych. W pojedynczych placówkach proponowano rozdanie ankiet przez pracowników SW, jednak ankieterzy nie wyrażali na to zgody, zgodnie z założeniami projektu. Badani wykazywali pozytywne nastawienie do ankieterów, byli zainteresowani wynikami oraz celem projektu. Ankieterzy przed rozdaniem ankiet omawiali cel projektu, jego założenia, zapewniali o poufności, motywowali do szczerych odpowiedzi. Liczba przebadanych osób oscylowała wokół oczekiwanej, z pojedynczymi odstępstwami (więcej lub mniej osób). Ankieterzy nie mieli możliwości wpływu na to, aby liczba osób faktycznie przebadanych była identyczna do liczby zaplanowanych do przebadania w danej jednostce. Najczęściej funkcjonariusze pracownicy SW tłumaczyli to niechęcią osadzonych do badania i niemożnością zmuszenia ich do tego, co stanowiło zasadną argumentację. Braki były uzupełniane w innych placówkach. Każdy badany otrzymywał ankietę, długopis i kopertę, do której wkładał wypełnioną ankietę. Nie było możliwości sprawdzenia kompletności odpowiedzi (badania były anonimowe). Wypełnione ankiety były sukcesywnie przekazywane koordynatorowi badań.

3. Dobór osób do badania

Badania właściwe prowadzone zostały w wylosowanych 30 nieterapeutycznych jednostkach penitencjarnych z terenu całej Polski (w sumie – 911 osób) oraz w dwudziestu oddziałach terapeutycznych funkcjonujących w jednostkach penitencjarnych, reprezentujących dwa różne typy oddziałów (dla skazanych uzależnionych od alkoholu oraz od narkotyków - 311 osób). W sumie zebrane zostały 1222 ankiety, z czego analizie poddanych zostało 1219 z uwagi na duże braki w odpowiedziach w odrzuconych 3 badaniach (zbiórca plik zebranych danych – załącznik 8). Z uwagi na brak kontaktu, na etapie ustalania daty badania, z jedną z jednostek, wylosowano dodatkowe miejsce – Oddział Zewnętrzny Zabłocie, gdzie zostało zrealizowane badanie.

Ostatecznie, liczby osób przebadanych w kolejnych jednostkach są zróżnicowane z uwagi na to, że pracownicy SW w niektórych jednostkach zgłaszali niemożność pozyskania oczekiwanej liczby osób do badań (osadzeni nie mogli być zmuszeni do badań, brały w nich udział tylko osoby, które wyraziły na to zgodę), w pojedynczych jednostkach zbadano mniej osób niż założono, w zamian za to w niektórych zbadano takich osób więcej (dane szczegółowe w poniższej tabeli). Ostateczna liczba badanych zgadza się jednak z założeniami projektu.

Osoby osadzone były typowane do udziału w badaniach na drodze losowania. Do losowania zostali zaangażowani pracownicy Służby Więziennej ze względu na to, iż tylko one mogły mieć dostęp do danych osobowych osób osadzonych. Losowano co k - jednostkę, w zależności od liczby osadzonych, w celu wyłonienia 30 (jednostki nieterapeutyczne) lub 15 (jednostki terapeutyczne) osób do badania. Badanymi, zgodnie z założeniami projektu, byli tylko mężczyźni, osoby dorosłe.

L.p	Jednostka	Wyznaczonych grup badanych	Osoby przebadane OT	Osoby przebadane ONT
1	ZK Kraków Podgórze	2	15	35
2	ZK Kraków Nowa Huta	1		45
3	ZK Opole Lubelskie	2	20	28
4	ZK Biała Podlaska	2	5	25
5	ZK Hrubieszów	1		31
6	ZK Nowy Wiśnicz	2	15	32
7	ZK Rzeszów	2	15	30
8	ZK Przemyśl	1		35
9	ZK Tarnów	1		30
10	ZK Dębica	1		30
11	ZK Wołów	1		29
12	ZK Koszalin	2	15	30
13	ZK Czarne	1		31
14	ZK Wronki	3	30	30
15	Warszawa Mokotów	2	21	13
16	AS Kielce	2	17	29
17	ZK Łódź	2	18	39
18	ZK Łowicz	2	25	33
19	ZK Piotrków Trybunalski	1		30
20	OZ Zabłocie	1		25
21	ZK Nowogard	2	15	32
22	ZK Goleniów	2	15	29
23	ZK Wrocław	3	25	33
24	ZK Strzeliń	1		32
25	ZK Oleśnica	1		27
26	ZK Malbork	1		32
27	AS Elbląg	2	15	33
28	ZK Sztum	1		28
29	AS Suwałki	3	30	25
30	ZK Gdańsk Przeróbka	2	15	30
	Suma		311	911

OT – oddział terapeutyczny

ONT – oddział nieterapeutyczny

4. Zastosowane statystyki

Poniżej opisane oraz poddane analizie zostały wyniki uzyskane w kolejnych etapach zrealizowanych badań poświęconych zjawisku grania hazardowego.

Wszystkie analizy statystyczne wykonano w pakiecie SPSS v.22. Do analizy statystycznej zastosowano następujące metody i statystyki, odpowiednio dobrane do rodzaju skal pomiarowych oraz ich specyficznych parametrów:

- Dane kategoryjne opisano za pomocą częstości i procentów;
- Porównania danych kategoryjnych dla grup dokonano za pomocą testu chi-kwadrat i analizy reszt standaryzowanych;
- Porównywane dane kategoryjne prezentowane są w tabelach kontyngencji;
- Dane ciągłe opisano przy pomocy średniej, odchylenia ćwiartkowego, minimum i maksimum;
- Porównania danych ciągłych dla grup dokonano za pomocą testu t-Studenta oraz analizy wariancji i porównań post-hoc Scheffe'ego.

Zastosowane skróty statystyczne:

χ^2	Test chi-kwadrat;
$df, df1, df2$	Stopnie swobody
P	Poziom istotności
N	Liczebność
%	Procent
E	Standaryzowana reszta skorygowana
M	Średnia
SD	Odchylenie standardowe
T	Test t-Studenta
F	Test F analizy wariancji

II. CHARAKTERYSTYKA BADANEJ GRUPY

Badana grupa objęła w sumie 1219 osób, których wyniki są podstawą do dalszych analiz (pliki z wynikami – załącznik 9). Poniżej zostały opisane główne charakterystyki osadzonych mężczyzn, którzy wzięli udział w badaniu.

Wiek

Wiek badanych miał rozpiętość od 18 do 69 lat. Najliczniej reprezentowane były osoby z grupy wiekowej 20-40 lat (75,2% wszystkich badanych).

Podgrupa klasyfikacyjna

Najliczniej reprezentowane w grupie badanej były osoby wielokrotnie skazane (recydywiści), które stanowiły 56,1%. Kolejną pod względem liczebności grupą były osoby odbywające karę po raz pierwszy – 36%, a najmniej liczni byli przestępcy młodociani – 7,9%.

Tabela 1. Charakterystyka grupy badanej z uwagi na podgrupę kwalifikacyjną.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	młodociani	56	4,6	7,9	7,9
	pierwszy raz odbywa karę	255	20,9	36,0	43,9
	recydywista	397	32,6	56,1	100,0
	Ogółem	708	58,1	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	511	41,9		
Ogółem		1219	100,0		

Rodzaj zakładu karnego

Najwięcej badanych osób odbywało karę w zakładzie karnym typu półotwartego – ponad połowa grupy (54,4%), nieco mniej niż połowa osadzonych odbywała karę w systemie zamkniętym – 44,7%, natomiast osadzeni odbywający karę w systemie otwartym stanowili tylko 0,9% wszystkich badanych.

Tabela 2. Rodzaj zakładu karnego.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	zamknięty	338	27,7	44,7	44,7
	półotwarty	411	33,7	54,4	99,1
	otwarty	7	0,6	0,9	100,0
	Ogółem	756	62,0	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	463	38,0		
Ogółem		1219	100,0		

System odbywania kary

Jeżeli chodzi o system odbywania kary, badani reprezentowali trzy możliwe kategorie w zbliżonym nasileniu – 37,1% osadzonych włączonych było w system programowego oddziaływania, 33,5% odbywało karę w systemie zwykłym, natomiast 26,3% odbywało karę w systemie terapeutycznym (oddziały terapeutyczne dla osób uzależnionych od alkoholu lub narkotyków).

Tabela 3. System odbywania kary.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	zwykły	366	30,0	33,5	33,5
	programowanego oddziaływania	406	33,3	37,1	70,6
	terapeutyczny	321	26,3	29,4	100,0
	Ogółem	1093	89,7	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	126	10,3		
Ogółem		1219	100,0		

Okres osadzenia w jednostce penitencjarnej (w miesiącach)

Średni okres przebywania w jednostce penitencjarnej wynosił 29,73 miesiąca, czyli ok 2,5 roku. Z uwagi na charakter udzielanych odpowiedzi (np. 288 miesięcy), okres ten może mieć charakter orientacyjny.

Tabela 4. Okres osadzenia w jednostce penitencjarnej.

Od jak dawna jest Pan osadzony? (w miesiącach)		
N	Ważne	1180
	Braki danych	39
Średnia		29,73
Odchylenie standardowe		37,112
Minimum		1
Maksimum		288

Miejsce zamieszkania

Wśród osadzonych biorących udział w badaniu dominowały dwie grupy – mieszkańcy wsi (22,9%) oraz miast większych niż 350 tys. mieszkańców (20,8%). Kolejną pod względem liczebności grupę stanowili mieszkańcy miast o wielkości 50-150 tys. mieszkańców (17,1%), miast od 20 do 50 tys. mieszkańców (14%), miast do 20 tys. mieszkańców (12,1%), miast od 150 do 350 tys. mieszkańców (11%). Najmniej liczne były osoby, które ostatnie lata spędziły za granicą (2,1%).

Tabela 5. Miejsce zamieszkania badanych.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	wieś	268	22,0	22,9	22,9
	miasto do 20 tys. mieszkańców	141	11,6	12,1	35,0
	miasto od 20 do 50 tys. mieszkańców	164	13,5	14,0	49,1
	miasto od 50 do 150 tys. mieszkańców	200	16,4	17,1	66,2
	miasto od 150 do 350 tys. mieszkańców	128	10,5	11,0	77,1
	miasto powyżej 350 tys. mieszkańców	243	19,9	20,8	97,9
	ostatnie lata za granicą	24	2,0	2,1	100,0
	Ogółem	1168	95,8	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	51	4,2		
Ogółem		1219	100,0		

Wysztalcenie

W grupie badanych osób dominuje wykształcenie zawodowe (34,5%), następnie prawie równolicznie reprezentowane były wykształcenie podstawowe i gimnazjalne (22,7% oraz 22%), średnie bez matury posiada 10,4% badanych, najrzadziej występuje natomiast wykształcenie średnie z maturą (8,2%) oraz wyższe (2,2%).

Tabela 6. Wykształcenie badanych.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	podstawowe	272	22,3	22,7	22,7
	gimnazjalne	263	21,6	22,0	44,7
	zawodowe	413	33,9	34,5	79,2
	średnie bez matury	125	10,3	10,4	89,6
	średnie z maturą	98	8,0	8,2	97,8
	wyższe	26	2,1	2,2	100,0
	Ogółem	1197	98,2	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	22	1,8		
Ogółem		1219	100,0		

Liczba dzieci badanych osób

Bardzo dużą część badanych stanowią osoby nie posiadające dzieci (42,8%), prawie taka sama liczba osadzonych posiada jedno lub dwoje dzieci (w sumie 44,7%), 7,4% osadzonych posiada troje dzieci, natomiast czworo i więcej posiada tylko 4,8% badanych osadzonych.

Tabela 7. Liczba dzieci badanych osób.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	0	501	41,1	42,8	42,8
	1	311	25,5	26,6	69,4
	2	212	17,4	18,1	87,5
	3	90	7,4	7,7	95,2
	4	36	3,0	3,1	98,3
	5	10	0,8	0,9	99,1
	6	4	0,3	0,3	99,5
	7	3	0,2	0,3	99,7
	8	3	0,2	0,3	100,0
	Ogółem	1170	96,0	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	49	4,0		
Ogółem		1219	100,0		

Stan cywilny badanych osób

W badanej grupie dominują osoby samotne (44,5%), drugą pod względem liczebności grupą są osoby żyjące w związku nieformalnym (25,5%), następnie rozwodnicy (lub osoby w separacji) (17%). Tylko 11% osadzonych jest żonaty, natomiast 1,1% to wdowcy.

Tabela 8. Stan cywilny badanych osób.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	samotny	527	43,2	44,5	44,5
	w związku nieformalnym	303	24,9	25,6	70,0
	żonaty	141	11,6	11,9	81,9
	wdowiec	13	1,1	1,1	83,0
	rozwodnik/w separacji	201	16,5	17,0	100,0
	Ogółem	1185	97,2	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	34	2,8		
Ogółem		1219	100,0		

Kontakt badanych z dziećmi

Badani osadzeni w przeważającej części (39%) mają kontakt ze swoimi dziećmi, jednak nie są zameldowani tam, gdzie one. Kolejną pod względem liczebności grupą są osadzeni, którzy mieszkają ze swoimi dziećmi i mają z nimi kontakt (25,5%). Jednak piąta osadzonych (20,5%) nie utrzymuje stałego kontaktu ze swoimi dziećmi, 10% osadzonych ma już dorosłe dzieci i utrzymuje z nimi kontakt, natomiast 5% badanych osadzonych ma kontakt z dziećmi w dni wyznaczone przez matkę lub sąd.

Tabela 9. Kontakt badanych z dziećmi.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Tak, jestem zameldowany tam, gdzie one	174	14,3	25,5	25,5
	Tak, choć nie jestem zameldowany tam, gdzie one	266	21,8	39,0	64,5
	Tak, w dni wyznaczone przez sąd lub matkę dzieci	34	2,8	5,0	69,5
	Tak, mam dorosłe dzieci	68	5,6	10,0	79,5
	Nie utrzymuję stałego kontaktu	140	11,5	20,5	100,0
	Ogółem	682	55,9	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	537	44,1		
Ogółem		1219	100,0		

III. WYNIKI BADAŃ

Weryfikacja postawionych hipotez badawczych

1. Nasilenie zjawiska problemowego i patologicznego hazardu jest większe w populacji osób osadzonych niż w populacji ogólnej

Spośród 468 osób osadzonych, które odpowiedziały na pytania kwestionariusza SOGS, 58,3% spełnia kryteria wskazujące na występowanie u nich poważnych problemów wynikających z uzależnienia od grania.

Tabela 10. Ryzyko grania problemowego wśród osadzonych grających, którzy wypełnili SOGS.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumul
Ważne	Brak problemów	69	5,7	14,7	14,7
	Niewielkie nasilenie problemów	126	10,3	26,9	41,7
	Prawdopodobnie gracz patologiczny	273	22,4	58,3	100,0
	Ogółem	468	38,4	100,0	
Braki danych	Nie grał	254	20,8		
	Systemowe braki danych	497	40,8		
	Ogółem	751	61,6		
Ogółem		1219	100,0		

W całej populacji badanej (biorąc pod uwagę osoby grające i niegrające hazardowo) nasilenie uzależnienia od grania może wynosić aż 37,8%. Wskaźnik zagrożenia uzależnieniem od hazardu w badanej populacji jest zatem bardzo wysoki w stosunku do populacji ogólnej. Dla przypomnienia, poziom uzależnienia od hazardu w populacji polskiej wynosi ok 1,5%, czyli ponad dwadzieścia razy mniej niż wśród osób osadzonych. Pytanie o hazard miało charakter drażliwy, dlatego spodziewać można było się raczej zafałszowania w przeciwnym kierunku – zatajenia informacji o uprawianiu hazardu. Otrzymane wyniki ujawniają bardzo duże nasilenie problemów hazardowych, których doświadczają osadzeni, nawet jeśli pojedyncze osoby zataiły problem. Zastanawiając się nad interpretacją takiego wyniku warto wziąć pod uwagę narzędzie badawcze wykorzystane do oszacowania nasilenia problemów hazardowych. W badaniu wykorzystano zaadaptowany dla populacji ogólnej w Polsce kwestionariusz

SOGS. W tym miejscu należałoby się zastanowić nad tym, czy nie należałoby dokonać adaptacji dla tej konkretnej grupy, jaką są osoby odbywające karę pozbawienia wolności. Tak wysoki odsetek problemów, przy świadomości, że kryterium diagnostyczne popełniania czynów niezgodnych z prawem w celu zdobycie pieniędzy na hazard, zostało usunięte w klasyfikacji DSM-V, każe szukać przyczyny wyniku w problemach natury metodologicznej, jednocześnie bez lekceważenia uzyskanych danych, które jasno pokazują, iż problem hazardowy w populacji więziennej jest problemem realnie występującym.

Tabela 11. Ryzyko grania problemowego wśród wszystkich badanych (nie grający włączeni do kategorii „brak problemów”.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulow
Ważne	Brak problemów	323	26,5	44,7	44,7
	Niewielkie nasilenie problemów	126	10,3	17,5	62,2
	Prawdopodobnie gracz patologiczny	273	22,4	37,8	100,0
	Ogółem	722	59,2	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	497	40,8		
Ogółem		1219	100,0		

2. Powiązanie kary pozbawienia wolności u skazanych z praktyką grania hazardowego

Badanych zapytano o to, czy uprawianie hazardu przyczyniło się do ich aktualnego pobytu w zakładzie zamkniętym. 10% spośród wszystkich badanych osadzonych deklaruje, że hazard przyczynił się do ich aktualnego osadzenia w areszcie lub zakładzie zamkniętym.

Tabela 12. Związek hazardu z aktualnym osadzeniem badanych.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Tak	108	8,9	10,1	10,1
	Nie	962	78,9	89,9	100,0
	Ogółem	1070	87,8	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	149	12,2		
Ogółem		1219	100,0		

Osoby, których pobyt w zakładzie zamkniętym powiązany był z graniem hazardowym, częściej doświadczaly poważnych problemów z hazardem, wskazujących na uzależnienie od grania. Osoby, których osadzenie nie było powiązane z graniem, rzadziej spełniały kryteria patologicznego hazardu, częściej natomiast od pierwszej grupy doświadczaly problemów z hazardem o niskim nasileniu lub nie doświadczaly ich w ogóle.

Tabela 13. Związek hazardu z aktualnym osadzeniem a ryzyko grania problemowego.

			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie nie gracz patologiczny	
Czy hazard przyczynił się do Pana aktualnego osadzenia?	Tak	Liczebność	1	3	92	96
		%	1,0%	3,1%	95,8%	100,0%
		Reszta skorygowana	-4,2	-6,0	8,4	
	Nie	Liczebność	64	120	172	356
		%	18,0%	33,7%	48,3%	100,0%
		Reszta skorygowana	4,2	6,0	-8,4	
Ogółem		Liczebność	65	123	264	452
		%	14,4%	27,2%	58,4%	100,0%

$$\chi^2(2) = 70,300; p < 0,001$$

Badani zostali zapytani także o powiązanie hazardu z osadzeniem na przestrzeni całego ich życia. Na 904 osadzone osoby, które odpowiedziały na pytanie, w przypadku aż 7,3% aresztowanie lub osadzenie miało kiedykolwiek w życiu związek z uprawianiem hazardu. Najczęściej było to doświadczenie jednorazowe (4% osadzonych), 2% badanych było osadzonych z powodu hazardu od 2 do 5 razy, natomiast w przypadku 0,8% osadzonych było to powyżej 10 razy. Biorąc pod uwagę nieudzielenie odpowiedzi na to pytanie przez 315 osób, liczba osób aktualnie osadzonych z powodu hazardu jest mniej więcej porównywalna do tych, którzy kiedykolwiek byli osadzeni z powodu hazardu. Może to świadczyć o wiarygodności udzielanych odpowiedzi.

Tabela 14. Liczba aresztowań i osadzeń w AŚ / ZK w powiązaniu z hazardem lub długami hazardowymi.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Nigdy	838	68,7	92,7	92,7
	1 raz	36	3,0	4,0	96,7
	2-5 razy	18	1,5	2,0	98,7
	6-10 razy	5	0,4	0,6	99,2
	Więcej niż 10 razy	7	0,6	0,8	100,0
	Ogółem	904	74,2	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	315	25,8		
Ogółem		1219	100,0		

3. Czyny niezgodne z prawem popełniane na wolności przez część skazanych miały związek z uprawianiem hazardu

Kolejnym pytaniem dotyczącym powiązania hazardu z przestępczością osadzonych było to, czy hazard przyczynił się do popełniania przez nich czynów niezgodnych z prawem. Spośród 956 osób, które udzieliły odpowiedzi na to pytanie, aż 20% deklaruje, że hazard przyczynił się do popełnienia przez nich kiedykolwiek czynów niezgodnych z prawem. Deklarację taką złożyło zatem dwa razy więcej osób od tych, które potwierdziły związek w swoim życiu osadzenia z hazardem. Może to zatem wskazywać, że czyny niezgodne z prawem popełniane przez hazardzistów w dużej części (w połowie) nie są wykrywane przez wymiar sprawiedliwości. Pytanie to potwierdza dużą skalę problemu hazardowego wśród osadzonych, wśród których jedna piąta popełniała czyny niezgodne z prawem z powodu hazardu.

Tabela 15. Popełnianie czynów niezgodnych z prawem z powodu hazardu.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Tak	194	15,9	20,1	20,1
	Nie	771	63,2	79,9	100,0
	Ogółem	965	79,2	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	254	20,8		
Ogółem		1219	100,0		

Osadzeni deklarujący, że hazard przyczynił się do popełniania przez nich czynów niezgodnych z prawem, w zdecydowanej większości spełniają kryteria patologicznego hazardu (92,3%). 7,1% spośród nich doświadcza problemów hazardowych w niewielkim nasileniu, a tylko jedna osoba nie doświadcza żadnych problemów z powodu grania. Oznacza to, że osoby popełniające czyny niezgodne z prawem w powiązaniu z hazardem, grają nadmiernie lub w sposób patologiczny. Osoby, których osadzenie nie było związane z hazardem, istotnie częściej nie doświadczają żadnych problemów powiązanych z hazardem, lub doświadczają ich w niewielkim nasileniu. Wynik ten stanowi bardzo ważną informację z punktu widzenia profilaktyki i terapii. Czyny niezgodne z prawem popełniają najczęściej osoby grające w sposób nadmierny, a więc profilaktyka patologicznego hazardu mogłaby pośrednio przełożyć się w populacji zagrożonej patologią, na zmniejszenie nasilenia przestępczości.

Tabela 16. Popelnianie czynów niezgodnych z prawem z powodu hazardu a ryzyko grania problemowego.

			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemó w	Niewiel kie nasileni e problem ów	Prawdopo dobnie gracz patologicz ny	
Czy hazard przyczynił się do popelniania przez Pana czynów niezgodnych z prawem?	Tak	Liczebność	1	12	156	169
		%	0,6%	7,1%	92,3%	100,0%
		Reszta skorygowana	-6,7	-7,8	11,8	
	Nie	Liczebność	61	105	86	252
		%	24,2%	41,7%	34,1%	100,0%
		Reszta skorygowana	6,7	7,8	-11,8	
Ogółem		Liczebność	62	117	242	421
		%	14,7%	27,8%	57,5%	100,0%

$$\chi^2 (2) = 141,367; p < 0,001$$

Rodzaje czynów niezgodnych z prawem popelnionych w powiązaniu z hazardem

Badania na koniec zapytani zostali o rodzaj czynów niezgodnych z prawem popelnianych w powiązaniu z hazardem. Czynami niezgodnymi z prawem najczęściej popelnianymi w powiązaniu z hazardem, były: kradzież, włamanie (84,5%), rozbój, rabunek, pobicie, napad (22,4%), oszustwo (8,7%), nielegalny handel (6,8%), handel narkotykami (3,7%), przestępczość zorganizowana (2,5%). Najczęściej zatem przestępstwa związane były ze zdobyciem dóbr materialnych (kradzież i włamanie), które przy uwzględnieniu specyfiki patologicznego hazardu, najprawdopodobniej wykorzystywane były do tego, aby móc dalej grać albo spłacić długi spowodowane graniem. Ze względu na charakter korelacyjny związków zmiennych nie ma możliwości wnioskowania o przyczynach. Może być zatem tak, że przestępczość przyczynia się do angażowania w aktywność hazardową, a wyuczony sposób zdobywania pieniędzy (na drodze przestępstw) był kontynuowany w odniesieniu do zdobywania środków na granie, bądź też nadmierne granie prowokuje do poszukiwania środków na nie na drodze nielegalnej.

Tabela 17. Rodzaj czynów niezgodnych z prawem popełnianych przez badanych w związku z hazardem.

	Nie		Tak		Ogółem	
	Liczebność	% z N w wierszu	Liczebność	% z N w wierszu	Liczebność	% z N w wierszu
1- rozbój, rabunek, pobicie, napad	125	77,6%	36	22,4%	161	100,0%
2- kradzież, włamanie	25	15,5%	136	84,5%	161	100,0%
3- oszustwo	147	91,3%	14	8,7%	161	100,0%
4 - nielegalny handel	150	93,2%	11	6,8%	161	100,0%
5 - handel narkotykami	155	96,3%	6	3,7%	161	100,0%
6 - stręczycielstwo	160	99,4%	1	0,6%	161	100,0%
7- przestępczość zorganizowana	157	97,5%	4	2,5%	161	100,0%
8- groźba karalna	160	99,4%	1	0,6%	161	100,0%
9 - zaburzające porządek publiczny (znieważenie funkcjonariusza, zanieczyszczenie środowiska, posiadanie broni, nieudzielenie pomocy, spowodowanie zdarzenia niebezpiecznego, podżeganie, pomocnictwo, przeciwko opiece, zatajenie dowodów, fałszowanie w czasie wyborów)	158	98,1%	3	1,9%	161	100,0%

Jeżeli chodzi o częstotliwość grania w powiązaniu z rodzajem czynów niezgodnych z prawem, wyniki wskazują że z większą częstotliwością grały osoby, które w powiązaniu z hazardem były zaangażowane w dystrybucję narkotyków, oraz osoby zaburzające szeroko rozumiany porządek publiczny (znieważenie funkcjonariusza, zanieczyszczenie środowiska, posiadanie broni, nieudzielenie pomocy, spowodowanie zdarzenia niebezpiecznego, podżeganie, pomocnictwo, przeciwko opiece, zatajenie dowodów, fałszowanie w czasie wyborów).

4. Istnieje związek czynników socjoekonomicznych charakteryzujących osoby skazane z charakterem i nasileniem uprawiania przez nie hazardu

Czynniki socjoekonomiczne a nasilenie uprawiania hazardu

Wiek

Osadzeni, którzy uprawiają hazard, są młodszy od tych, którzy nie grają, a różnica ta jest istotna statystycznie. Średni wiek graczy wynosi 32 lata, natomiast osadzeni niegrający mają średnio blisko 36 lat. Nie zaobserwowano związku między wiekiem a nasileniem problemów związanych z hazardem.

Tabela 18. Związek wieku badanych z uprawianiem hazardu.

		N	Średnia wieku	Odchylenie standardowe	Błąd standardowy średniej
Wiek	Nie gra	252	35,82	10,857	0,684
	Gra	463	32,01	8,951	0,416

$t(438,476) = 4,755; p < 0,001$

Miejsce zamieszkania

Jeżeli chodzi o powiązanie gry hazardowej z miejscem zamieszkania, zaznaczyły się tylko dwie istotne prawidłowości. Częściej na tle wyróżnionych grup grają osoby zamieszkujące miasta o wielkości od 50 do 150 tys. mieszkańców, natomiast więcej osób niegrających jest wśród mieszkańców wsi.

Tabela 19. Związek miejsca zamieszkania badanych z uprawianiem hazardu.

			Granie w gry hazardowe		Ogółem	
			Gra	Nie gra		
Miejsce zamieszkania	wieś	Liczebność	79	82	161	
		%	49,1%	50,9%	100,0%	
		Reszta skorygowana	-4,7	4,7		
	miasto do 20 tys. mieszkańców	Liczebność	60	24	84	
		%	71,4%	28,6%	100,0%	
		Reszta skorygowana	1,4	-1,4		
	miasto od 20 do 50 tys. mieszkańców	Liczebność	61	27	88	
		%	69,3%	30,7%	100,0%	
		Reszta skorygowana	1,0	-1,0		
	miasto od 50 do 150 tys. mieszkańców	Liczebność	87	32	119	
		%	73,1%	26,9%	100,0%	
		Reszta skorygowana	2,2	-2,2		
	miasto od 150 do 350 tys. mieszkańców	Liczebność	55	26	81	
		%	67,9%	32,1%	100,0%	
		Reszta skorygowana	0,7	-0,7		
	miasto powyżej 350 tys. mieszkańców	Liczebność	99	50	149	
		%	66,4%	33,6%	100,0%	
		Reszta skorygowana	0,6	-0,6		
	ostatnie lata za granicą	Liczebność	11	8	19	
		%	57,9%	42,1%	100,0%	
		Reszta skorygowana	-0,6	0,6		
	Ogółem		Liczebność	452	249	701
			%	64,5%	35,5%	100,0%

$\chi^2(6) = 24,260; p < 0,001$

Więcej patologicznych graczy w grupie osadzonych wywodzi się spośród mieszkańców miast o wielkości od 50 do 150 tys. mieszkańców, natomiast więcej graczy nie doświadczających żadnych problemów związanych z hazardem występuje wśród osadzonych pochodzących ze wsi. Powiązanie miejsca zamieszkania z problemami hazardowymi może tłumaczyć m.in. dostępność gier, która jest większa w miastach niż we wsi. Hipoteza ta jednak wymagałaby weryfikacji.

Tabela 20. Związek miejsca zamieszkania badanych z ryzykiem grania problemowego.

			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny	
Miejsce zamieszkania	wieś	Liczebność	97	26	38	161
		%	60,2%	16,1%	23,6%	100,0%
		Reszta skorygowana	4,5	-0,4	-4,3	
	miasto do 20 tys. mieszkańców	Liczebność	33	9	42	84
		%	39,3%	10,7%	50,0%	100,0%
		Reszta skorygowana	-1,1	-1,7	2,4	
	miasto od 20 do 50 tys. mieszkańców	Liczebność	34	13	41	88
		%	38,6%	14,8%	46,6%	100,0%
		Reszta skorygowana	-1,2	-0,7	1,8	
	miasto od 50 do 150 tys. mieszkańców	Liczebność	39	24	56	119
		%	32,8%	20,2%	47,1%	100,0%
		Reszta skorygowana	-2,9	0,9	2,2	
	miasto od 150 do 350 tys. mieszkańców	Liczebność	34	15	32	81
		%	42,0%	18,5%	39,5%	100,0%
		Reszta skorygowana	-0,5	0,3	0,3	
	miasto powyżej 350 tys. mieszkańców	Liczebność	66	33	50	149
		%	44,3%	22,1%	33,6%	100,0%
		Reszta skorygowana	-0,1	1,8	-1,2	
ostatnie lata za granicą	Liczebność	11	1	7	19	
	%	57,9%	5,3%	36,8%	100,0%	
	Reszta skorygowana	1,2	-1,4	-0,1		
Ogółem		Liczebność	314	121	266	701
		%	44,8%	17,3%	37,9%	100,0%

$\chi^2(12) = 38,543; p < 0,001$

Wykształcenie

Osoby osadzone uprawiające hazard częściej zakończyły edukację na poziomie gimnazjalnym, natomiast więcej jest osób niegrających wśród osób z wykształceniem zawodowym. Posiadanie zawodu może stanowić zatem w tej grupie osób czynnik chroniący przed angażowaniem się w granie hazardowe. Analizując strukturę odpowiedzi można także zauważyć, że dużo więcej osób grających niż niegrających jest wśród osób z wykształceniem podstawowym, średnim bez matury i wyższym, jednak prawidłowości te nie są istotne statystycznie.

Tabela 21. Związek wykształcenia badanych z uprawianiem hazardu.

			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Wykształcenie	podstawowe	Liczebność	112	58	170
		%	65,9%	34,1%	100,0%
		Reszta skorygowana	0,4	-0,4	
	gimnazjalne	Liczebność	125	44	169
		%	74,0%	26,0%	100,0%
		Reszta skorygowana	2,9	-2,9	
	zawodowe	Liczebność	136	100	236
		%	57,6%	42,4%	100,0%
		Reszta skorygowana	-2,7	2,7	
	średnie bez matury	Liczebność	49	26	75
		%	65,3%	34,7%	100,0%
		Reszta skorygowana	0,1	-0,1	
	średnie z maturą	Liczebność	24	20	44
		%	54,5%	45,5%	100,0%
		Reszta skorygowana	-1,4	1,4	
wyższe	Liczebność	13	4	17	
	%	76,5%	23,5%	100,0%	
	Reszta skorygowana	1,0	-1,0		
Ogółem		Liczebność	459	252	711
		%	64,6%	35,4%	100,0%

$\chi^2(5) = 14,622; p < 0,05$

Wśród osób z wykształceniem gimnazjalnym częściej występują gracze patologiczni, w grupie osób z wykształceniem zawodowym i średnim z maturą najwięcej jest graczy nie doświadczających problemów z graniem, natomiast wśród osób z wykształceniem wyższym dominują gracze z niskim nasileniem problemu (jednak jest to tylko 8 osób – wszystkich osób grających z wyższym wykształceniem było 17). Wykształcenie gimnazjalne koreluje zatem zarówno z samym angażowaniem się w aktywność hazardową, jak również doświadczaniem problemów z tego powodu. Posiadanie zawodu oraz matura działają w tym przypadku jako czynniki ochraniające przed doświadczaniem problemów hazardowych.

Tabela 22. Związek wykształcenia badanych z ryzykiem grania problemowego.

			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny	
Wykształcenie	podstawowe	Liczebność	70	37	63	170
		%	41,2%	21,8%	37,1%	100,0%
		Reszta skorygowana	-1,0	1,6	-0,2	
	gimnazjalne	Liczebność	49	33	87	169
		%	29,0%	19,5%	51,5%	100,0%
		Reszta skorygowana	-4,7	0,8	4,2	
	zawodowe	Liczebność	125	27	84	236
		%	53,0%	11,4%	35,6%	100,0%
		Reszta skorygowana	3,2	-3,0	-0,9	
	średnie bez matury	Liczebność	40	9	26	75
		%	53,3%	12,0%	34,7%	100,0%
		Reszta skorygowana	1,6	-1,3	-0,6	
	średnie z maturą	Liczebność	27	11	6	44
		%	61,4%	25,0%	13,6%	100,0%
		Reszta skorygowana	2,3	1,3	-3,4	
wyższe	Liczebność	6	8	3	17	
	%	35,3%	47,1%	17,6%	100,0%	
	Reszta skorygowana	-0,8	3,2	-1,7		
Ogółem		Liczebność	317	125	269	711
		%	44,6%	17,6%	37,8%	100,0%

$\chi^2(10) = 53,493$; $p < 0,001$

Stan cywilny

Wśród osadzonych samotnych jest istotnie więcej osób grających niż w całej grupie badanej, natomiast w grupie osób po rozwodzie / separacji jest istotnie więcej osób niegrających. Zaznacza się także tendencja dominacji graczy w grupie osób będących w związku nieformalnym.

Tabela 23. Związek stanu cywilnego badanych z graniem hazardowym.

			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Stan cywilny	samotny	Liczebność	236	101	337
		%	70,0%	30,0%	100,0%
		Reszta skorygowana	2,7	-2,7	
	w związku nieformalnym	Liczebność	123	60	183
		%	67,2%	32,8%	100,0%
		Reszta skorygowana	0,8	-0,8	
	żonaty	Liczebność	42	31	73
		%	57,5%	42,5%	100,0%
		Reszta skorygowana	-1,4	1,4	
	wdowiec	Liczebność	4	6	10
		%	40,0%	60,0%	100,0%
		Reszta skorygowana	-1,7	1,7	
	rozводnik/w separacji	Liczebność	54	50	104
		%	51,9%	48,1%	100,0%
		Reszta skorygowana	-3,0	3,0	
Ogółem		Liczebność	459	248	707
		%	64,9%	35,1%	100,0%

$\chi^2(4) = 16,476$; $p < 0,05$

Istotnie więcej graczy nie doświadczających problemów z powodu grania jest wśród osób żonatyh oraz po rozwodzie / separacji. Rzadziej niż pozostali należą oni do graczy patologicznych. Wśród osób samotnych istotnie częściej na tle wszystkich występują gracze doświadczający problemów w niskim nasileniu z powodu hazardu, można zaobserwować także nieznaczną dominację graczy patologicznych w tej grupie w stosunku do wszystkich badanych. Wśród osób pozostających w związku nieformalnym stosunkowo liczne są osoby, które doświadczają poważnych problemów z powodu hazardu.

Tabela 24. Związek stanu cywilnego badanych z ryzykiem grania problemowego.

			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny	
Stan cywilny	samotny	Liczebność	128	70	139	337
		%	38,0%	20,8%	41,2%	100,0%
		Reszta skorygowana	-3,4	2,1	1,8	
	w związku nieformalnym	Liczebność	75	30	78	183
		%	41,0%	16,4%	42,6%	100,0%
		Reszta skorygowana	-1,1	-0,5	1,6	
	żonaty	Liczebność	45	4	24	73
		%	61,6%	5,5%	32,9%	100,0%
		Reszta skorygowana	3,1	-2,9	-0,9	
	wdowiec	Liczebność	6	2	2	10
		%	60,0%	20,0%	20,0%	100,0%
		Reszta skorygowana	1,0	0,2	-1,2	
rozwodnik/w separacji	Liczebność	61	19	24	104	
	%	58,7%	18,3%	23,1%	100,0%	
	Reszta skorygowana	3,1	0,2	-3,3		
Ogółem		Liczebność	315	125	267	707
		%	44,6%	17,7%	37,8%	100,0%

$\chi^2(8) = 31,405; p < 0,001$

Kontakt z dziećmi

Wśród osób mających kontakt z dziećmi w dni wyznaczone przez matkę więcej jest graczy hazardowych niż w pozostałych wyróżnionych grupach, osadzeni utrzymujący kontakt z dziećmi już dorosłymi częściej nie uprawiają hazardu. Gracze częściej zatem mają ograniczone prawa rodzicielskie, a kontakty z dziećmi regulowane są odgórnie. Co warto zauważyć, osoby po rozwodzie / separacji rzadziej doświadczały problemów hazardowych, natomiast osadzeni posiadający dzieci, z którymi kontakt regulowany jest odgórnie (sąd, lub inne postanowienia), co pośrednio może wskazywać na kryzys w związku lub jego rozpad (ale nie formalny, jak rozwód czy separacja), częściej doświadczają problemów hazardowych. Charakter kontaktu z dziećmi nie był powiązany z nasileniem problemów doświadczanych z powodu hazardu.

Tabela 25. Związek kontaktu z dziećmi badanych z graniem hazardowym.

			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Kontakt z dziećmi	Tak, jestem zameldowany tam, gdzie one	Liczebność	52	39	91
		%	57,1%	42,9%	100,0%
		Reszta skorygowana	-0,7	0,7	
	Tak, choć nie jestem zameldowany tam, gdzie one	Liczebność	102	66	168
		%	60,7%	39,3%	100,0%
		Reszta skorygowana	0,2	-0,2	
	Tak, w dni wyznaczone przez sąd lub matkę dzieci	Liczebność	19	5	24
		%	79,2%	20,8%	100,0%
		Reszta skorygowana	2,0	-2,0	
	Tak, mam dorosłe dzieci	Liczebność	12	20	32
		%	37,5%	62,5%	100,0%
		Reszta skorygowana	-2,7	2,7	
Nie utrzymuję stałego kontaktu	Liczebność	54	28	82	
	%	65,9%	34,1%	100,0%	
	Reszta skorygowana	1,2	-1,2		
Ogółem		Liczebność	239	158	397
		%	60,2%	39,8%	100,0%

$\chi^2(4) = 11,953; p < 0,05$

Status zawodowy przed osadzeniem

W odniesieniu do powiązania statusu zawodowego przed osadzeniem z hazardem odnotowano pewne prawidłowości. Osoby uprawiające hazard dominują wśród tych, którzy pracowali „na czarno”, natomiast istotnie mniej jest hazardzistów w grupie tych, którzy pracowali na umowę o pracę. Charakter zatrudnienia ma zatem przełożenie na skłonność angażowania się w hazard. Większą tendencję do grania mają osoby o niestałych, nieregularnych dochodach, co potwierdzają także obserwacje kliniczne. Jedną z przyczyn takiej tendencji może być motywacja finansowa, czyli pragnienie wygranej, w kontekście złej sytuacji finansowej. Interpretacja tego związku może być także inna – a mianowicie to granie hazardowe dezorganizuje wiele sfer życia, w tym zawodową, w związku z czym hazardziści częściej mają zatrudnienie niestałe, ale raczej jako konsekwencję grania, niż jego przyczyną. Status zawodowy przed osadzeniem nie był powiązany z poziomem nasilenia problemów doświadczanych z powodu hazardu.

Tabela 26. Związek statusu zawodowego badanych przed osadzeniem z graniem hazardowym.

			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Status zawodowy przed osadzeniem	emeryt	Liczebność	2	4	6
		%	33,3%	66,7%	100,0%
		Reszta skorygowana	-1,8	1,8	
	rencista	Liczebność	16	6	22
		%	72,7%	27,3%	100,0%
		Reszta skorygowana	0,6	-0,6	
	bezrobotny	Liczebność	113	49	162
		%	69,8%	30,2%	100,0%
		Reszta skorygowana	0,8	-0,8	
	pracujący na umowę o pracę	Liczebność	64	57	121
		%	52,9%	47,1%	100,0%
		Reszta skorygowana	-3,8	3,8	
	pracujący „na czarno”	Liczebność	123	42	165
		%	74,5%	25,5%	100,0%
		Reszta skorygowana	2,4	-2,4	
	pracujący dorywczo z umową	Liczebność	20	4	24
		%	83,3%	16,7%	100,0%
		Reszta skorygowana	1,7	-1,7	
	własna działalność gospodarcza	Liczebność	31	17	48
		%	64,6%	35,4%	100,0%
		Reszta skorygowana	-0,4	0,4	
własne gospodarstwo rolne	Liczebność	4	2	6	
	%	66,7%	33,3%	100,0%	
	Reszta skorygowana	0,0	0,0		
Ogółem		Liczebność	373	181	554
		%	67,3%	32,7%	100,0%

$\chi^2(7) = 22,207$; $p < 0,05$

Rodzina pochodzenia

Charakter rodziny pochodzenia osadzonych (spośród kategorii: pełna, niepełna bez ojca, niepełna bez matki, rekonstruowana (ponowny związek matki lub ojca), rodzina zastępcza, dom dziecka) nie miał związku z uprawianiem bądź nie przez nich hazardu ani z nasileniem doświadczanych przez nich problemów z powodu hazardu.

Konflikt z prawem w rodzinie pochodzenia

Jeżeli chodzi o powiązanie hazardu z konfliktami z prawem w rodzinie pochodzenia, istotnie więcej jest prawdopodobnych graczy patologicznych wśród osadzonych, których ojciec miał konflikty z prawem, natomiast osadzeni, których ojciec nie wchodził w konflikty z prawem, częściej sami nie doświadczają problemów związanych z uprawianiem hazardu.

Konflikt z prawem ojca osadzonego nie był powiązany z samym angażowaniem się lub brakiem angażowania się w gry hazardowe.

Tabela 27. Konflikt z prawem ojca badanego a ryzyko grania problemowego.

Czy ktoś z Pana rodziny miał konflikty z prawem?			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny	
Ojciec	Nie	Liczebność	54	93	173	320
		%	16,9%	29,1%	54,1%	100,0%
		Reszta skorygowana	2,0	1,5	-2,8	
	Tak	Liczebność	12	28	88	128
		%	9,4%	21,9%	68,8%	100,0%
		Reszta skorygowana	-2,0	-1,5	2,8	
Ogółem		Liczebność	66	121	261	448
		%	14,7%	27,0%	58,3%	100,0%

$$\chi^2(2) = 8,625; p < 0,05$$

Istotnie więcej jest osób grających wśród osadzonych, których dziadkowie mieli konflikty z prawem, natomiast osadzeni, których dziadkowie nie wchodził w konflikty z prawem, częściej nie uprawiają hazardu.

Tabela 28. Konflikt z prawem dziadków badanego a granie hazardowe.

Czy ktoś z Pana rodziny miał konflikty z prawem?			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Dziadkowie	Nie	Liczebność	431	246	677
		%	63,7%	36,3%	100,0%
		Reszta skorygowana	-2,3	2,3	
	Tak	Liczebność	17	2	19
		%	89,5%	10,5%	100,0%
		Reszta skorygowana	2,3	-2,3	
Ogółem		Liczebność	448	248	696
		%	64,4%	35,6%	100,0%

$$\chi^2(1) = 5,368; p < 0,05$$

Konflikt z prawem dziadków osadzonego nie był powiązany z nasileniem problemów związanych z hazardem u osadzonego.

Istotnie więcej jest graczy hazardowych wśród osadzonych, których krewni mieli konflikty z prawem, natomiast osadzeni, których krewni nie wchodzili w konflikty z prawem, częściej nie uprawiają hazardu.

Tabela 29. Konflikt z prawem krewnych badanego a granie hazardowe.

Czy ktoś z Pana rodziny miał konflikty z prawem?			Granie w gry hazardowe		Ogółem	
			Gra	Nie gra		
Krewni	Nie	Liczebność	416	241	657	
		%	63,3%	36,7%	100,0%	
		Reszta skorygowana	-2,4	2,4		
	Tak	Liczebność	32	7	39	
		%	82,1%	17,9%	100,0%	
		Reszta skorygowana	2,4	-2,4		
Ogółem			Liczebność	448	248	696
			%	64,4%	35,6%	100,0%

$\chi^2(1) = 5,633; p < 0,05$

Konflikt z prawem krewnych osadzonego nie był powiązany z nasileniem problemów doświadczanych z powodu hazardu.

Konflikty z prawem matek osadzonych, ojczyma / macochy, rodzeństwa biologicznego i przyrodniego nie miały związku z uprawieniem bądź nie hazardu przez osadzonych, a także z nasileniem doświadczanych przez nich problemów związanych z hazardem.

Podsumowując, aktywność hazardowa osadzonych powiązana jest z konfliktami z prawem ojców, dziadków oraz krewnych.

Uzależnienia w rodzinie pochodzenia

Osoby, w których rodzinie pochodzenia wystąpiły uzależnienia, częściej uprawiają gry hazardowe, natomiast osadzeni, w których rodzinach nie wystąpiły uzależnienia, częściej nie uprawiają hazardu.

Tabela 30. Uzależnienia w rodzinie pochodzenia badanych a granie hazardowe.

			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Czy w Pana rodzinie występowały uzależnienia?	Tak	Liczebność	238	107	345
		%	69,0%	31,0%	100,0%
		Reszta skorygowana	2,9	-2,9	
	Nie	Liczebność	196	140	336
		%	58,3%	41,7%	100,0%
		Reszta skorygowana	-2,9	2,9	
Ogółem		Liczebność	434	247	681
		%	63,7%	36,3%	100,0%

$$\chi^2(1) = 8,356; p < 0,05$$

Osoby grające hazardowo, w których rodzinie pochodzenia wystąpiły uzależnienia, częściej doświadczają poważnych problemów z powodu grania hazardowego, natomiast osadzeni grający, w których rodzinach nie wystąpiły uzależnienia, częściej nie doświadczają żadnych problemów z tego tytułu. Uzależnienia w rodzinie stanowią zatem czynnik prognostyczny zarówno dla angażowania się w hazard, jak i zaburzonego uprawiania hazardu.

Tabela 31. Uzależnienia w rodzinie pochodzenia badanych a ryzyko grania problemowego.

			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny	
Czy w Pana rodzinie występowały uzależnienia?	Tak	Liczebność	28	59	151	238
		%	11,8%	24,8%	63,4%	100,0%
		Reszta skorygowana	-2,2	-0,9	2,4	
	Nie	Liczebność	38	56	102	196
		%	19,4%	28,6%	52,0%	100,0%
		Reszta skorygowana	2,2	0,9	-2,4	
Ogółem		Liczebność	66	115	253	434
		%	15,2%	26,5%	58,3%	100,0%

$$\chi^2(2) = 7,085; p < 0,05$$

Granie hazardowe w bliskim otoczeniu a uprawianie hazardu i uzależnienie

Osoby osadzone, które posiadały w swoim otoczeniu na wolności graczy hazardowych, częściej same uprawiają hazard, natomiast osadzeni, którzy nie posiadają w otoczeniu na wolności takich osób, same rzadziej uprawiają hazard.

Tabela 32. Posiadanie w otoczeniu graczy hazardowych a granie hazardowe badanych.

			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Czy w Pana bliskim otoczeniu na wolności są osoby grające na automatach lub korzystające z innych form gier hazardowych?	Tak	Liczebność	312	93	405
		%	77,0%	23,0%	100,0%
		Reszta skorygowana	7,1	-7,1	
	Nie	Liczebność	135	132	267
		%	50,6%	49,4%	100,0%
		Reszta skorygowana	-7,1	7,1	
Ogółem		Liczebność	447	225	672
		%	66,5%	33,5%	100,0%

$\chi^2(1) = 50,644$; $p < 0,001$

Osadzeni, którzy posiadali w swoim otoczeniu na wolności graczy hazardowych, częściej sami doświadczają poważnych problemów z powodu hazardu, natomiast osadzeni, którzy nie posiadają w swoim otoczeniu na wolności takich osób, częściej nie doświadczają żadnych problemów z powodu hazardu.

Tabela 33. Posiadanie w otoczeniu graczy hazardowych a ryzyko grania problemowego badanych.

			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny	
Czy w Pana bliskim otoczeniu na wolności są osoby grające na automatach lub korzystające z innych form gier hazardowych?	Tak	Liczebność	129	81	195	405
		%	31,9%	20,0%	48,1%	100,0%
		Reszta skorygowana	-7,2	1,7	6,0	
	Nie	Liczebność	160	40	67	267
		%	59,9%	15,0%	25,1%	100,0%
		Reszta skorygowana	7,2	-1,7	-6,0	
Ogółem		Liczebność	289	121	262	672
		%	43,0%	18,0%	39,0%	100,0%

$\chi^2(2) = 53,677$; $p < 0,001$

Samo zatem przebywanie w towarzystwie graczy stanowi czynnik ryzyka w odniesieniu do angażowania się w hazard jak i nadmiernego jego uprawiania.

Osoba z otoczenia mająca problem z hazardem

Osoby, których ojciec doświadczał problemów z powodu hazardu, częściej uprawiają gry hazardowe, natomiast osadzeni, których ojciec nie doświadczał problemów z powodu hazardu, częściej nie uprawiają hazardu.

Tabela 34. Problem hazardowy ojca a granie hazardowe badanych.

Która z następujących osób z Pana otoczenia, ma (lub miała) problem z hazardem?			Granie w gry hazardowe		Ogółem	
			Gra	Nie gra		
Ojciec	Nie wystąpiło	Liczebność	410	232	642	
		%	63,9%	36,1%	100,0%	
		Reszta skorygowana	-2,4	2,4		
	Wystąpiło	Liczebność	30	6	36	
		%	83,3%	16,7%	100,0%	
		Reszta skorygowana	2,4	-2,4		
Ogółem			Liczebność	440	238	678
			%	64,9%	35,1%	100,0%

$\chi^2(1) = 5,673$; $p < 0,05$

Osadzeni grający, których ojciec nie doświadczał problemów z powodu hazardu, częściej sami nie doświadczają z tego tytułu żadnych problemów.

Tabela 35. Problem hazardowy ojca a ryzyko grania problemowego badanych.

Która z następujących osób z Pana otoczenia, ma (lub miała) problem z hazardem?			Ryzyko grania problemowego			Ogółem	
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny		
Ojciec	Nie wystąpiło	Liczebność	66	110	234	410	
		%	16,1%	26,8%	57,1%	100,0%	
		Reszta skorygowana	2,4	0,0	-1,7		
	Wystąpiło	Liczebność	0	8	22	30	
		%	0,0%	26,7%	73,3%	100,0%	
		Reszta skorygowana	-2,4	0,0	1,7		
Ogółem			Liczebność	66	118	256	440
			%	15,0%	26,8%	58,2%	100,0%

$\chi^2(2) = 6,100$; $p < 0,05$

Osoby, których brat lub siostra doświadczają/li problemów z powodu hazardu, częściej uprawiają gry hazardowe, natomiast osadzeni, których brat / siostra nie doświadczają/li problemów z powodu hazardu, częściej nie uprawiają hazardu.

Tabela 36. Problem hazardowy rodzeństwa a granie hazardowe badanych.

Która z następujących osób z Pana otoczenia, ma (lub miała) problem z hazardem?		Granie w gry hazardowe		Ogółem	
		Gra	Nie gra		
Brat/Siostra	Nie wystąpiło	Liczebność	400	234	634
		%	63,1%	36,9%	100,0%
		Reszta skorygowana	-3,7	3,7	
	Wystąpiło	Liczebność	40	4	44
		%	90,9%	9,1%	100,0%
		Reszta skorygowana	3,7	-3,7	
Ogółem		Liczebność	440	238	678
		%	64,9%	35,1%	100,0%

$\chi^2(1) = 13,976$; $p < 0,001$

Osadzeni, których brat / siostra doświadczali problemów z powodu hazardu, częściej same doświadczają poważnych problemów z powodu grania, natomiast osadzeni grający, których rodzeństwo nie doświadczają /li problemów z powodu hazardu, rzadziej doświadczają z tego tytułu jakichkolwiek problemów z powodu hazardu.

Tabela 37. Problem hazardowy rodzeństwa a ryzyko grania problemowego badanych.

Która z następujących osób z Pana otoczenia, ma (lub miała) problem z hazardem?			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny	
Brat/Siostra	Nie wystąpiło	Liczebność	64	111	225	400
		%	16,0%	27,8%	56,3%	100,0%
		Reszta skorygowana	1,9	1,4	-2,6	
	Wystąpiło	Liczebność	2	7	31	40
		%	5,0%	17,5%	77,5%	100,0%
		Reszta skorygowana	-1,9	-1,4	2,6	
Ogółem		Liczebność	66	118	256	440
		%	15,0%	26,8%	58,2%	100,0%

$\chi^2(2) = 7,180$; $p < 0,05$

Osoby, których inni krewni doświadczają /li problemów z powodu hazardu, częściej uprawiają gry hazardowe, natomiast osadzeni, których inni krewni nie doświadczają/li problemów z powodu hazardu, rzadziej uprawiają hazard.

Tabela 38. Problem hazardowy dalszego krewnego a granie hazardowe badanych.

Która z następujących osób z Pana otoczenia, ma (lub miała) problem z hazardem?		Granie w gry hazardowe			Ogółem
		Gra		Nie gra	
Inny krewny	Nie wystąpiło	Liczebność	407	235	642
		%	63,4%	36,6%	100,0%
		Reszta skorygowana	-3,5	3,5	
	Wystąpiło	Liczebność	33	3	36
		%	91,7%	8,3%	100,0%
		Reszta skorygowana	3,5	-3,5	
Ogółem		Liczebność	440	238	678
		%	64,9%	35,1%	100,0%

$\chi^2(1) = 11,960; p = 0,001$

Osadzeni, których inni krewni doświadczają/li problemów z powodu hazardu, częściej sami doświadczają poważnych problemów z powodu grania, natomiast osadzeni grający, których inni krewni nie doświadczają /li problemów z powodu hazardu, rzadziej doświadczają z tego tytułu jakichkolwiek problemów z powodu hazardu.

Tabela 39. Problem hazardowy dalszego krewnego a ryzyko grania problemowego badanych.

Która z następujących osób z Pana otoczenia, ma (lub miała) problem z hazardem?			Ryzyko grania problemowego			Ogółem	
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny		
Inny krewny	Nie wystąpiło	Liczebność	65	112	230	407	
		%	16,0%	27,5%	56,5%	100,0%	
		Reszta skorygowana	2,0	1,2	-2,5		
	Wystąpiło	Liczebność	1	6	26	33	
		%	3,0%	18,2%	78,8%	100,0%	
		Reszta skorygowana	-2,0	-1,2	2,5		
Ogółem			Liczebność	66	118	256	440
			%	15,0%	26,8%	58,2%	100,0%

$\chi^2(2) = 7,003; p < 0,05$

Osoby, których przyjaciel lub inna ważna osoba doświadczają /li problemów z powodu hazardu, częściej uprawiają gry hazardowe, natomiast osadzeni, których przyjaciel lub inna ważna osoba nie doświadczają/li problemów z powodu hazardu, rzadziej uprawiają hazard.

Tabela 40. Problem hazardowy przyjaciela lub innej ważnej osoby a granie hazardowe badanych.

Która z następujących osób z Pana otoczenia, ma (lub miała) problem z hazardem?			Granie w gry hazardowe		Ogółem	
			Gra	Nie gra		
Przyjaciół lub inna ważna dla Pana osoba	Nie wystąpiło	Liczebność	350	220	570	
		%	61,4%	38,6%	100,0%	
		Reszta skorygowana	-4,4	4,4		
	Wystąpiło	Liczebność	90	18	108	
		%	83,3%	16,7%	100,0%	
		Reszta skorygowana	4,4	-4,4		
Ogółem			Liczebność	440	238	678
			%	64,9%	35,1%	100,0%

$\chi^2(1) = 19,168; p < 0,001$

Osadzeni, których przyjaciel lub inna ważna osoba doświadczają/li problemów z powodu hazardu, częściej same doświadczają poważnych problemów z powodu grania, natomiast osadzeni grający, których przyjaciel lub inna ważna osoba nie doświadczają /li problemów z powodu hazardu, rzadziej doświadczają z tego tytułu jakichkolwiek problemów z powodu hazardu.

Tabela 41. Problem hazardowy przyjaciela lub innej ważnej osoby a ryzyko grania problemowego badanych.

Która z następujących osób z Pana otoczenia, ma (lub miała) problem z hazardem?			Ryzyko grania problemowego			Ogółem	
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny		
Przyjaciół lub inna ważna osoba	Nie wystąpiło	Liczebność	60	95	195	350	
		%:	17,1%	27,1%	55,7%	100,0%	
		Reszta skorygowana	2,5	0,3	-2,1		
	Wystąpiło	Liczebność	6	23	61	90	
		%	6,7%	25,6%	67,8%	100,0%	
		Reszta skorygowana	-2,5	-0,3	2,1		
Ogółem			Liczebność	66	118	256	440
			%	15,0%	26,8%	58,2%	100,0%

$\chi^2(2) = 7,096; p < 0,05$

Osoby, które wskazały, że żadna bliska osoba nie doświadczają problemów z powodu hazardu, rzadziej uprawiają gry hazardowe, natomiast osadzeni, którzy nie zadeklarowali, iż żadna osoba z ich otoczenia nie doświadczają problemów z hazardem, same częściej uprawiają hazard.

Tabela 42. Brak problemu hazardowego wśród osób z otoczenia a granie hazardowe badanych.

			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Żadna	Nie wystąpiło	Liczebność	205	42	247
		%	83,0%	17,0%	100,0%
		Reszta skorygowana	7,5	-7,5	
	Wystąpiło	Liczebność	235	196	431
		%	54,5%	45,5%	100,0%
		Reszta skorygowana	-7,5	7,5	
Ogółem		Liczebność	440	238	678
		%	64,9%	35,1%	100,0%

$$\chi^2(1) = 55,872; p < 0,001$$

Osoby, które wskazały, że żadna bliska osoba nie doświadczała problemów z powodu hazardu, rzadziej same doświadczają poważnych problemów z powodu hazardu, natomiast osadzeni, którzy nie zadeklarowali, iż żadna osoba z ich otoczenia nie doświadcza problemów z hazardem, same częściej doświadczają poważnych problemów z powodu hazardu.

Tabela 43. Brak problemu hazardowego wśród osób z otoczenia a ryzyko grania problemowego badanych.

Która z następujących osób z Pana otoczenia, ma (lub miała) problem z hazardem?			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny	
Żadna	Nie wystąpiło	Liczebność	18	49	138	205
		%	8,8%	23,9%	67,3%	100,0%
		Reszta skorygowana	-3,4	-1,3	3,6	
	Wystąpiło	Liczebność	48	69	118	235
		%	20,4%	29,4%	50,2%	100,0%
		Reszta skorygowana	3,4	1,3	-3,6	
Ogółem		Liczebność	66	118	256	440
		%	15,0%	26,8%	58,2%	100,0%

$$\chi^2(2) = 16,621; p < 0,001$$

Nie wystąpił związek między problemami z uprawianiem hazardu doświadczanymi przez matkę, żonę lub partnerkę, dziadka lub babcię oraz dzieci, a uprawianiem hazardu i doświadczaniem problemów w z powodu hazardu przez badanych osadzonych.

Progностyczne dla uprawiania hazardu jest zatem posiadanie w bliskim otoczeniu ojca, rodzeństwa lub krewnego, którzy sami doświadczają problemów z powodu hazardu. Brak problemowych graczy w otoczeniu może stanowić czynnik ochraniający wobec angażowania się w hazard oraz nadmiernego jego uprawiania.

Czynniki socjoekonomiczne a rodzaj uprawianego hazardu

Miejsce zamieszkania

Jeżeli chodzi o powiązanie miejsca zamieszkania z rodzajem uprawianej gry hazardowej, mieszkańcy wsi istotnie rzadziej grają w karty na pieniądze, zakłady sportowe na pieniądze, gry kasynowe stacjonarnie lub przez Internet, a także rzadziej od pozostałych wyróżnionych grup uprawiały hazard jednocześnie zażywając narkotyki lub alkohol.

Częściej gry w karty na pieniądze uprawiają osoby zamieszkujące miasta o wielkości 50-150 tys. mieszkańców, natomiast kasyno stacjonarne lub internetowe jest najbardziej popularne wśród mieszkańców największych miast – powyżej 350 tys. mieszkańców.

Związek kasyna z dużymi miastami wyjaśniać może dostępność, która przekłada się na popularność tego typu gier wśród mieszkańców dużych miast, którzy z kolei z czasem zaczynają przenosić swoją aktywność do sieci. Dostępność ograniczona może z kolei wyjaśniać mniejszą popularność hazardu wśród mieszkańców wsi.

W przypadku pozostałych gier na pieniądze - wyścigi koni i innych zwierząt, gra w kości, gry TS, kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze, Bingo, giełda akcji, opcji i/lub towarów, nie odnotowano związku z miejscem zamieszkania.

Wykształcenie

Osoby z wykształceniem podstawowym rzadziej od pozostałych grup uprawiały gry TS oraz grę na zakładach sportowych.

Osoby z wykształceniem gimnazjalnym istotnie od pozostałych grup częściej uprawiały grę na wyścigach koni lub innych zwierząt, zakładach sportowych, w kasynie stacjonarnym lub przez Internet oraz na automatach poza kasynem.

Osoby z wykształceniem zawodowym rzadziej od pozostałych grup zawodowych rzadziej grają na zakładach sportowych oraz na automatach poza kasynem.

Osoby z wykształceniem średnim z maturą częściej uprawiały gry TS, natomiast rzadziej od pozostałych grup uprawiały gry w kasynie stacjonarnym lub przez Internet.

Pozostałe gry - gra w kości, kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze, Bingo, giełda akcji, opcji i/lub towarów, nie były związane z wykształceniem, jeżeli chodzi o częstość ich uprawiania.

Stan cywilny

Osoby samotne częściej od pozostałych wyróżnionych grup uprawiały grę w karty na pieniądze oraz zakłady sportowe na pieniądze, a także częściej uprawiały hazard zażywając jednocześnie narkotyki lub alkohol.

Rozwodnicy i osadzeni będący w separacji rzadziej grają w karty na pieniądze, zakłady sportowe, a także rzadziej niż pozostałe grupy grają na automatach losowych poza kasynem oraz w gry kasynowe, rzadziej także wybierają grę w kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze. Mężczyźni ci rzadziej także uprawiają hazard zażywając jednocześnie alkohol lub narkotyki.

Pozostałe gry - gra w kości, gry TS, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze, gra na giełdach akcji, opcji i/lub towarów i Bingo nie były związane pod względem częstości ich uprawiania, ze stanem cywilnym.

Kontakt z dziećmi

Jeżeli chodzi o charakter utrzymywanego kontaktu z dziećmi przez osadzonych w powiązaniu z rodzajem uprawianych gier hazardowych, zaobserwowano następujące prawidłowości.

Kasyno stacjonarne lub przez Internet wybierane było częściej przez osadzonych, którzy odpowiedzieli, że utrzymują stały kontakt z dziećmi i są zameldowani tam, gdzie one, a rzadziej przez osadzonych deklarujących posiadania dorosłych dzieci i utrzymywanie z nimi kontaktu.

Automaty losowe poza kasynem częściej uprawiane były przez mężczyzn, którzy kontakt z dziećmi utrzymują w dni wyznaczone przez sąd lub matkę dzieci, natomiast rzadziej przez osadzonych posiadających dorosłe dzieci i utrzymujących z nimi kontakt.

Częściej hazard uprawiali zażywając jednocześnie substancje psychoaktywne mężczyźni deklarujący nieutrzymywanie stałego kontaktu z dziećmi, natomiast rzadziej – osadzeni zameldowani w tym samym miejscu, co ich dzieci.

Nie odnotowano związku charakteru kontaktu z dziećmi z pozostałymi rodzajami gier hazardowych – zakłady sportowe, wyścigi zwierząt, gra w kości, gry TS, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze, gra na giełdach akcji, opcji i/lub towarów i Bingo.

Status zawodowy przed osadzeniem

Związek statusu zawodowego przed osadzeniem z rodzajem uprawianych gier hazardowych przedstawiał się następująco.

Kasyno stacjonarne lub przez Internet częściej wybierali mężczyźni deklarujący prowadzenie własnej działalności gospodarczej, natomiast rzadziej - pracujący na umowę o pracę. Osoby

pracujące na stałą umowę rzadziej także uprawiają hazard zażywając jednocześnie substancje psychoaktywne.

Gra na giełdach akcji, opcji i/lub towarów wybierana była częściej także przez mężczyzn prowadzących przed osadzeniem własną działalność gospodarczą (takich osób było jednak tylko 12, co należy wziąć pod uwagę w interpretacji wyniku).

Na automatach losowych poza kasynem rzadziej niż pozostałe grupy zawodowe grali mężczyźni pracujący na umowę o pracę.

Zakłady sportowe, wyścigi zwierząt, gra w kości, gry TS, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze, gra na giełdach akcji, opcji i/lub towarów i Bingo nie były związane ze statusem zawodowym przed osadzeniem.

Rodzina pochodzenia

Osadzeni wychowujący się w rodzinie pełnej rzadziej grały w zakłady sportowe na pieniądze, a także ich granie hazardowe rzadziej było powiązane z zażywaniem substancji psychoaktywnych.

Osoby z rodzin zrekonstruowanych częściej uprawiały zakłady sportowe na pieniądze, a także grały hazardowo zażywając jednocześnie substancje psychoaktywne.

Powiązanie grania z zażywaniem substancji psychoaktywnych odnotowano także w przypadku osób wychowujących się w rodzinach niepełnych bez ojca, a także wychowujących się u krewnych i dziadków.

Granie hazardowe w poszczególne gry nie było powiązane z wychowywaniem się w rodzinie pełnej bez matki, rodzinie zastępczej i w domu dziecka.

Konflikty z prawem w rodzinie pochodzenia

Uprawieni różnych rodzajów hazardu powiązane było z występowaniem w rodzinie konfliktów z prawem w przypadku dziadka, rodzeństwa przyrodniego i krewnych. Osadzeni, których dziadkowie wchodzili w konflikt z prawem częściej uprawiali grę w karty na pieniądze, automaty losowe poza kasynem, grę w kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze. Osadzeni, których rodzeństwo przyrodnie wchodziło w konflikt z prawem częściej grali w zakłady sportowe na pieniądze. Natomiast posiadanie krewnych wchodzących w konflikt z prawem współwystępowało z grą w zakłady sportowe na pieniądze, kości, kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze.

Konflikty z prawem pozostałych członków rodziny – ojciec, matka, ojczym / macocha, rodzeństwo biologiczne, nie były powiązane z uprawianiem poszczególnych gier hazardowych.

Uzależnienia w rodzinie pochodzenia

Jeżeli chodzi o powiązanie uzależnienia w rodzinie pochodzenia z graniem w poszczególne gry hazardowe, osadzeni, w których rodzinach wystąpiło uzależnienie od alkoholu częściej grali w zakłady sportowe, gry Totalizatora Sportowego oraz na automatach losowych poza kasynem, a także uprawiali hazard zażywając jednocześnie substancje psychoaktywne.

Uzależnienie od narkotyków w rodzinie pochodzenia współwystępowało z częstszym uprawianiem kart na pieniądze, a także grę z jednoczesnym zażywaniem substancji psychoaktywnych.

W dalszej kolejności zapytano osadzonych o to, która osoba z rodziny była uzależniona.

Osadzeni, których ojciec był uzależniony częściej grali w karty na pieniądze, zakłady sportowe, koci na pieniądze, gry Totalizatora Sportowego, automaty losowe poza kasynem oraz kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze. Osadzeni ci także częściej grali zażywając jednocześnie substancje psychoaktywne.

Uzależnienia matki współwystępowało z grą w karty na pieniądze oraz uprawianie hazardu z jednoczesnym zażywaniem substancji psychoaktywnych.

Osadzeni posiadający uzależnione rodzeństwo częściej grali w karty na pieniądze, zakłady sportowe, gry kasynowe, automaty losowe poza kasynem, a także częściej uprawiali hazard w powiązaniu z zażywaniem substancji psychoaktywnych.

Posiadanie dziadków uzależnionych powiązane było z częstszym graniem w karty na pieniądze, wyścigi koni i innych zwierząt, zakłady sportowe, automaty losowe poza kasynem, a także ich gra częściej była powiązana z jednoczesnym zażywaniem substancji psychoaktywnych.

Posiadanie uzależnionych kuzynów nie korelowało z graniem w wybraną grę hazardową.

Granie hazardowe w bliskim otoczeniu na wolności

Osadzeni zostali zapytani także o posiadanie w bliskim otoczeniu na wolności osób grających na automatach lub korzystających z innych form gier hazardowych.

Ci, którzy posiadali w bliskim otoczeniu graczy hazardowych częściej sami deklarowali granie w karty na pieniądze, na wyścigach zwierząt, w kości na pieniądze, w zakłady sportowe, w gry kasynowe, gry Totalizatora Sportowego, na automatach losowych, a także ich granie było powiązane z zażywaniem substancji psychoaktywnych.

Problem z hazardem w otoczeniu

Osadzeni zostali zapytani także o to, która z osób w ich otoczeniu doświadczała problemu z graniem hazardowym.

Ci, którzy zadeklarowali, że osobą taką był ojciec, częściej grali w karty na pieniądze, wyścigi zwierząt, kości na pieniądze, a także częściej grali zażywając jednocześnie substancje psychoaktywne.

Osadzeni posiadający rodzeństwo doświadczające problemów z powodu hazardu częściej grali w karty na pieniądze, zakłady sportowe, kości na pieniądze, gry kasynowe, automaty losowe poza kasynem, kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze, a także częściej ich granie było powiązane z zażywaniem substancji psychoaktywnych.

Posiadanie innych krewnych z problemem hazardowym przekładało się na częstsze granie na wyścigach zwierząt, w zakłady sportowe, kości na pieniądze, a także częstsze granie i zażywanie jednocześnie substancji psychoaktywnych.

Posiadanie przyjaciela z problemem hazardowym przekładało się na częstsze granie w zakłady sportowe, kości na pieniądze, w gry kasynowe, gry Totalizatora Sportowego, automaty losowe poza kasynem, kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze, a także częstsze granie i zażywanie jednocześnie substancji psychoaktywnych.

Jeżeli chodzi o problem hazardowy dziadków, matki, żony i dzieci, małe liczebności nie pozwalają na interpretację powiązań.

5. Istnieje związek różnych form uprawiania hazardu z charakterem czynów niezgodnych z prawem popełnianych przez osoby skazane

Długi

Osoby osadzone z powodu długów istotnie rzadziej uprawiają hazard w kasynie stacjonarnym lub kasynie przez Internet.

Tabela 44. Posiadanie długów a granie w kasynie przez badanych.

			Gra w kasynie stacjonarnym lub w kasynie przez Internet		Ogółem
			Nie grał	Grał	
Długi (w tym alimentacyjne)	Nie wystąpiło	Liczebność	563	258	821
		%	68,6%	31,4%	100,0%
	Wystąpiło	Liczebność	35	7	42
		%	83,3%	16,7%	100,0%
Ogółem		Liczebność	598	265	863
		%	69,3%	30,7%	100,0%

($\chi^2(1) = 4,090; p < 0,05$).

Osoby osadzone z powodu długów istotnie rzadziej grają na automatach losowych lub innych maszynach hazardowych poza kasynem.

Tabela 45. Posiadanie długów a granie na automatach losowych przez badanych.

			Gra na automatach losowych lub innych maszynach hazardowych poza kasynem		Ogółem
			Nie grał	Grał	
Długi (w tym alimentacyjne)	Nie wystąpiło	Liczebność	431	390	821
		%	52,5%	47,5%	100,0%
	Wystąpiło	Liczebność	30	12	42
		%	71,4%	28,6%	100,0%
Ogółem		Liczebność	461	402	863
		%	53,4%	46,6%	100,0%

$\chi^2(1) = 5,755; p < 0,05$.

Podsumowując, gracze kasynowi oraz preferujący automaty rzadziej trafiają do zakładu penitencjarnego z powodu długów niż osoby, które hazardu nie uprawiają.

Poza tym, zadłużenie nie było związane w sposób istotny z uprawianiem pozostałych gier hazardowych (gra w karty, gra na wyścigach, gra na zakładach sportowych, gra w kości, gry Totalizatora Sportowego, gra w bingo, gra na giełdach akcji, opcji lub towarów, gra w kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe).

Oszustwa (w tym finansowe)

Osoby osadzone z powodu oszustw (w tym finansowych) istotnie częściej uprawiają gry Totalizatora Sportowego niż osoby, które nie były skazane za to przestępstwo. Przy interpretacji związku należy jednak wziąć pod uwagę małe liczebności podgrupy osób skazanych za oszustwa.

Tabela 46. Popelnianie oszustw a granie a gry TS.

			Gry Totalizatora Sportowego (zdrapki, Lotto, Kaskada itp.), inne gry liczbowe lub zakłady w loteriach		Ogółem
			Nie grał	Grał	
Oszustwa (w tym finansowe)	Nie wystąpiło	Liczebność	422	344	766
		%	55,1%	44,9%	100,0%
	Wystąpiło	Liczebność	43	54	97
		%	44,3%	55,7%	100,0%
Ogółem		Liczebność	465	398	863
		%	53,9%	46,1%	100,0%

$\chi^2(1) = 4,013; p < 0,05$

Osoby osadzone z powodu oszustw istotnie częściej grają na giełdach akcji, opcji i/lub towarów (w interpretacji tego związku należy jednak wziąć pod uwagę liczebności podgrup).

Tabela 47. Popelnianie oszustw a gra na giełdach.

			Gra na giełdach akcji, opcji i/lub towarów		Ogółem
			Nie grał	Grał	
Oszustwa (w tym finansowe)	Nie wystąpiło	Liczebność	726	40	766
		%	94,8%	5,2%	100,0%
	Wystąpiło	Liczebność	83	14	97
		%	85,6%	14,4%	100,0%
Ogółem		Liczebność	809	54	863
		%	93,7%	6,3%	100,0%

$$\chi^2(1) = 12,453; p < 0,001$$

Poza tym, popelnianie oszustw nie było związane w sposób istotny z uprawianiem pozostałych gier hazardowych (gra w karty, gry w kasynie, gra na automatach losowych, gra na wyścigach, gra na zakładach sportowych, gra w kości, gra w bingo, gra w kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe).

Handel narkotykami / posiadanie

Osoby osadzone za handel lub posiadanie narkotyków istotnie częściej grają w karty na pieniądze niż osoby, które nie zostały osadzone za popelnienie tego przestępstwa.

Tabela 48. Handel / posiadanie narkotyków a gra w karty na pieniądze przez badanych.

			Gra w karty na pieniądze		Ogółem
			Nie grał	Grał	
Handel narkotykami / posiadanie	Nie wystąpiło	Liczebność	578	218	796
		%	72,6%	27,4%	100,0%
	Wystąpiło	Liczebność	41	26	67
		%	61,2%	38,8%	100,0%
Ogółem		Liczebność	619	244	863
		%	71,7%	28,3%	100,0%

$$\chi^2(1) = 3,974; p < 0,05$$

Osoby osadzone za handel lub posiadanie narkotyków istotnie częściej grają w automatach losowych lub innych maszynach hazardowych poza kasynem niż osoby nie skazane za to przestępstwo.

Tabela 49. Handel / posiadanie narkotyków a gra na automatach losowych poza kasynem przez badanych.

			Gra na automatach losowych lub innych maszynach hazardowych poza kasynem		Ogółem
			Nie grał	Grał	
Handel narkotykami / posiadanie	Nie wystąpiło	Liczebność	438	358	796
		%	55,0%	45,0%	100,0%
	Wystąpiło	Liczebność	23	44	67
		%	34,3%	65,7%	100,0%
Ogółem		Liczebność	461	402	863
		%	53,4%	46,6%	100,0%

$$\chi^2(1) = 10,638; p = 0,001$$

Podsumowując, osoby skazane za posiadanie lub handel narkotykami preferują, w stosunku do osób nie skazanych za to przestępstwo, gry karciane na pieniądze oraz gry na automatach. Poza tym, handel lub posiadanie narkotyków nie były związane w sposób istotny z uprawianiem pozostałych gier hazardowych (gry w kasynie, gra na wyścigach, gra na zakładach sportowych, gry Totalizatora Sportowego, gra w kości, gra w bingo, gra w kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe, gra na giełdach akcji, opcji i/lub towarów).

Zabójstwo

Wśród osób skazanych za zabójstwo dominują te, które nie grają na automatach losowych lub innych maszynach hazardowych poza kasynem. Częściej na automatach grają natomiast osoby, które nie zostały skazane za zabójstwo (znaczenie może tu mieć niewielka liczba w tej kategorii – tylko 60 osób spośród wszystkich badanych skazanych było za zabójstwo).

Pokazuje to, że automaty losowe są grami rzadziej wybieranymi przez osoby skazane za zabójstwo.

Tabela 50. Popelnianie zabójstw a gra na automatach losowych przez badanych.

			Gra na automatach losowych lub innych maszynach hazardowych poza kasynem		Ogółem
			Nie grał	Grał	
Zabójstwo	Nie wystąpiło	Liczebność	418	385	803
		%	52,1%	47,9%	100,0%
	Wystąpiło	Liczebność	43	17	60
		%	71,7%	28,3%	100,0%
Ogółem		Liczebność	461	402	863
		%	53,4%	46,6%	100,0%

$\chi^2(1) = 8,630$; $p < 0,05$

Poza tym, zabójstwo nie było związane w sposób istotny z uprawianiem pozostałych gier hazardowych (gry w kasynie, gra na wyścigach, gra na zakładach sportowych, gry Totalizatora Sportowego, gry w kasynie, gra w kości, gra w bingo, gra w kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe, gra na giełdach akcji, opcji i/lub towarów).

6. Istnieje związek różnych form uprawiania hazardu z nasileniem uprawiania hazardu

Osadzeni uprawiający gry karciane na pieniądze, istotnie częściej doświadczali poważnych problemów z powodu grania niż osoby nie grające w karty na pieniądze, natomiast osoby nie doświadczające żadnych problemów z powodu grania, bądź doświadczające ich w niewielkim nasileniu, istotnie częściej nie uprawiały gier karcianych na pieniądze. Można zatem stwierdzić, że granie w karty na pieniądze wśród osadzonych powiązane jest z większym nasileniem problemów hazardowych i większym zagrożeniem uzależnienia od grania.

Tabela 51. Granie w karty na pieniądze przez badanych a ryzyko grania problemowego.

			Gra w karty na pieniądze		Ogółem	
			Nie grał	Grał		
Ryzyko grania problemowego	Brak problemów	Liczebność	42	14	56	
		%	17,9%	7,8%	13,5%	
		Reszta skorygowana	3,0	-3,0		
	Niewielkie nasilenie problemów	Liczebność	77	36	113	
		%	32,9%	20,0%	27,3%	
		Reszta skorygowana	2,9	-2,9		
	Prawdopodobnie gracz patologiczny	Liczebność	115	130	245	
		%	49,1%	72,2%	59,2%	
		Reszta skorygowana	-4,7	4,7		
Ogółem			Liczebność	234	180	414
			%	100,0%	100,0%	100,0%

$$\chi^2(2) = 23,145; p < 0,001$$

Osadzeni uprawiający gry w kości na pieniądze, istotnie częściej doświadczali poważnych problemów z powodu grania hazardowego niż osoby nie grające w kości na pieniądze, natomiast osoby nie uprawiające gier w kości na pieniądze istotnie częściej nie doświadczają żadnych problemów z powodu grania, bądź doświadczające ich w niewielkim nasileniu. Granie w kości na pieniądze wśród osadzonych powiązane jest z większym nasileniem problemów hazardowych i większym zagrożeniem uzależnienia od grania

Tabela 52. Granie w kości na pieniądze przez badanych a ryzyko grania problemowego.

			Gra w kości na pieniądze		Ogółem	
			Nie grał	Grał		
Ryzyko grania problemowego	Brak problemów	Liczebność	53	3	56	
		%	15,6%	4,1%	13,5%	
		Reszta skorygowana	2,6	-2,6		
	Niewielkie nasilenie problemów	Liczebność	102	11	113	
		%	30,0%	14,9%	27,3%	
		Reszta skorygowana	2,6	-2,6		
	Prawdopodobnie gracz patologiczny	Liczebność	185	60	245	
		%	54,4%	81,1%	59,2%	
		Reszta skorygowana	-4,2	4,2		
Ogółem			Liczebność	340	74	414
			%	100,0%	100,0%	100,0%

$$\chi^2(2) = 18,382; p < 0,001$$

Osadzeni uprawiający gry w kasynie stacjonarnym lub przez Internet, istotnie częściej doświadczali poważnych problemów z powodu grania niż osadzeni niegrające w tego typu gry, natomiast osoby nie doświadczające żadnych problemów z powodu grania, bądź doświadczające ich w niewielkim nasileniu, istotnie częściej nie uprawiały gier w kasynie stacjonarnym lub przez Internet.

Można zatem stwierdzić, że granie w kasynie wśród osadzonych powiązane jest z większym nasileniem problemów hazardowych i większym zagrożeniem uzależnienia od grania.

Tabela 53. Granie w kasynie przez badanych a ryzyko grania problemowego.

			Gra w kasynie stacjonarnym lub w kasynie przez Internet		Ogółem
			Nie grał	Grał	
Ryzyko grania problemowego	Brak problemów	Liczebność	44	12	56
		%	20,7%	6,0%	13,5%
		Reszta skorygowana	4,4	-4,4	
	Niewielkie nasilenie problemów	Liczebność	70	43	113
		%	32,9%	21,4%	27,3%
		Reszta skorygowana	2,6	-2,6	
	Prawdopodobnie gracz patologiczny	Liczebność	99	146	245
		%	46,5%	72,6%	59,2%
		Reszta skorygowana	-5,4	5,4	
Ogółem		Liczebność	213	201	414
		%	100,0%	100,0%	100,0%

$$\chi^2(2) = 33,434; p < 0,001$$

Osadzeni uprawiający gry na automatach, istotnie częściej doświadczali poważnych problemów z powodu grania niż ci, którzy nie uprawiali gry na automatach, natomiast osoby nie doświadczające żadnych problemów z powodu grania, istotnie częściej nie uprawiały gry na automatach. Granie na automatach losowych poza kasynem wśród osadzonych powiązane jest z większym nasileniem problemów hazardowych i większym zagrożeniem uzależnienia od grania.

Tabela 54. Granie na automatach losowych poza kasynem przez badanych a ryzyko grania problemowego.

			Gra na automatach losowych lub innych maszynach hazardowych poza kasynem		Ogółem
			Nie grał	Grał	
Ryzyko grania problemowego	Brak problemów	Liczebność	27	29	56
		%	23,3%	9,7%	13,5%
		Reszta skorygowana	3,6	-3,6	
	Niewielkie nasilenie problemów	Liczebność	33	80	113
		%	28,4%	26,8%	27,3%
		Reszta skorygowana	0,3	-0,3	
	Prawdopodobnie gracz patologiczny	Liczebność	56	189	245
		%	48,3%	63,4%	59,2%
		Reszta skorygowana	-2,8	2,8	
Ogółem		Liczebność	116	298	414
		%	100,0%	100,0%	100,0%

$$\chi^2(2) = 14,640; p = 0,001$$

Osadzeni uprawiający gry Totalizatora Sportowego, istotnie częściej nie doświadczali żadnych problemów z powodu grania. Uprawianie tego rodzaju gier hazardowych powiązane jest wśród osadzonych z mniejszym ryzykiem wystąpienia poważnych problemów hazardowych.

Tabela 55. Granie w gry Totalizatora Sportowego przez badanych a ryzyko grania problemowego.

			Gry Totalizatora Sportowego (zdrapki, Lotto, Kaskada itp.), inne gry liczbowe lub zakłady w loteriach		Ogółem
			Nie grał	Grał	
Ryzyko grania problemowego	Brak problemów	Liczebność	15	41	56
		%	9,1%	16,4%	13,5%
		Reszta skorygowana	-2,1	2,1	
	Niewielkie nasilenie problemów	Liczebność	44	69	113
		%	26,8%	27,6%	27,3%
		Reszta skorygowana	-0,2	0,2	
	Prawdopodobnie gracz patologiczny	Liczebność	105	140	245
		%	64,0%	56,0%	59,2%
		Reszta skorygowana	1,6	-1,6	
Ogółem		Liczebność	164	250	414
		%	100,0%	100,0%	100,0%

$$\chi^2(2) = 4,951; p < 0,05$$

Osadzeni uprawiający grę w kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze, istotnie częściej doświadczali poważnych problemów z powodu grania niż osoby nie uprawiające tych gier na pieniądze. Granie w tej rodzaj hazardu wśród osadzonych powiązane

jest z większym nasileniem problemów hazardowych i większym zagrożeniem uzależnienia od grania.

Tabela 56. Granie w kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze przez badanych a ryzyko grania problemowego.

			Gra w kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze		Ogółem
			Nie grał	Grał	
Ryzyko grania problemowego	Brak problemów	Liczebność	49	7	56
		%	15,2%	7,7%	13,5%
		Reszta skorygowana	1,8	-1,8	
	Niewielkie nasilenie problemów	Liczebność	94	19	113
		%	29,1%	20,9%	27,3%
		Reszta skorygowana	1,6	-1,6	
	Prawdopodobnie gracz patologiczny	Liczebność	180	65	245
		%	55,7%	71,4%	59,2%
		Reszta skorygowana	-2,7	2,7	
Ogółem		Liczebność	323	91	414
		%	100,0%	100,0%	100,0%

$\chi^2(2) = 7,652; p < 0,05$

Osadzeni uprawiający grę hazardową powiązaną z obstawianiem wyścigów koni i innych zwierząt, istotnie częściej doświadczali poważnych problemów z powodu grania. Ten rodzaj gry hazardowej wśród osadzonych powiązany jest z większym nasileniem problemów hazardowych i większym zagrożeniem uzależnienia od grania

Tabela 57. Granie na wyścigach koni lub innych zwierząt przez badanych a ryzyko grania problemowego.

			Gra na wyścigach koni lub innych zwierząt (w punktach naziemnych, przez Internet, na torze)		Ogółem
			Nie grał	Grał	
Ryzyko grania problemowego	Brak problemów	Liczebność	53	3	56
		%	13,9%	9,4%	13,5%
		Reszta skorygowana	0,7	-0,7	
	Niewielkie nasilenie problemów	Liczebność	109	4	113
		%	28,5%	12,5%	27,3%
		Reszta skorygowana	2,0	-2,0	
	Prawdopodobnie gracz patologiczny	Liczebność	220	25	245
		%	57,6%	78,1%	59,2%
		Reszta skorygowana	-2,3	2,3	
Ogółem		Liczebność	382	32	414
		%	100,0%	100,0%	100,0%

$\chi^2(2) = 5,327; p < 0,05$

Podsumowując, grami szczególnie powiązаныmi z ryzykiem uzależnienia od hazardu wśród osadzonych były: gry karciane na pieniądze, gry w kości na pieniądze, gry w kasynie stacjonarnym lub przez Internet, gry na automatach, gry w kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze, obstawianie wyścigów koni i innych zwierząt, natomiast uprawianie gier Totalizatora Sportowego było związane najczęściej z brakiem problemów hazardowych, a więc z niskim ryzykiem uzależnienia od hazardu.

Nie odnotowano związku pozostałych gier (zakłady sportowe na pieniądze, gra w bingo, gra na giełdach akcji, opcji i/lub towarów) z nasileniem problemów doświadczanych z powodu hazardu.

7. Istnieją różnice w charakterze aktywności hazardowej podejmowanej przez osoby: młodocianych przestępców, recydywistów penitencjarnych oraz osoby skazane po raz pierwszy

Charakterystyka grupy

W badanej grupie dominowały osoby skazywane więcej niż jeden raz - recydywiści (56,1%), kolejną pod względem liczebności grupą były osoby skazane po raz pierwszy (36%), najmniej liczni byli młodociani przestępcy (7,9%).

Tabela 58. Charakterystyka grupy badanej z uwagi na przynależność do podgrupy klasyfikacyjnej.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Młodociany	56	4,6	7,9	7,9
	pierwszy raz odbywa karę	255	20,9	36,0	43,9
	Recydywista	397	32,6	56,1	100,0
	Ogółem	708	58,1	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	511	41,9		
Ogółem		1219	100,0		

Uprawianie hazardu

Istotnie częściej hazard uprawiali gracze młodociani. Wśród osób skazanych po raz pierwszy dominują osoby nie uprawiające hazardu.

Tabela 59. Przynależność do podgrupy klasyfikacyjnej badanych a granie w gry hazardowe.

			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Podgrupa klasyfikacyjna	młodociany	Liczebność	31	7	38
		% z Podgrupa klasyfikacyjna	81,6%	18,4%	100,0%
		Reszta skorygowana	2,2	-2,2	
	pierwszy raz odbywa karę	Liczebność	88	63	151
		% z Podgrupa klasyfikacyjna	58,3%	41,7%	100,0%
		Reszta skorygowana	-2,4	2,4	
	recydywista	Liczebność	160	76	236
		% z Podgrupa klasyfikacyjna	67,8%	32,2%	100,0%
		Reszta skorygowana	1,0	-1,0	
Ogółem		Liczebność	279	146	425
		% z Podgrupa klasyfikacyjna	65,6%	34,4%	100,0%

$\chi^2(2) = 8,396; p < 0,05$

Zagrożenie uzależnieniem od hazardu

Istotnie częściej poważne problemy związane z hazardem występują wśród recydywistów. Osoby po raz pierwszy skazane istotnie częściej nie doświadczają żadnych problemów powiązanych z hazardem, wśród młodocianych istotnie rzadziej występuje kategoria braku problemów z hazardem, dominują natomiast wśród nich prawdopodobni gracze patologiczni. Wielokrotne popełnianie przestępstw (w przypadku recydywistów) powiązane jest zatem z większym zaangażowaniem w hazard, co może potwierdzać istnienie dużego związku między przestępczością, a zaangażowaniem w gry hazardowe oraz uzależnieniem od hazardu.

Tabela 60. Przynależność do podgrupy klasyfikacyjnej badanych a ryzyko grania problemowego.

			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny	
Podgrupa klasyfikacyjna	młodociany	Liczebność	10	7	21	38
		%	26,3%	18,4%	55,3%	100,0%
		Reszta skorygowana	-2,2	0,4	1,9	
	pierwszy raz odbywa karę	Liczebność	78	28	45	151
		%	51,7%	18,5%	29,8%	100,0%
		Reszta skorygowana	2,5	1,1	-3,3	
	recydywista	Liczebność	97	33	106	236
		%	41,1%	14,0%	44,9%	100,0%
		Reszta skorygowana	-1,1	-1,3	2,1	
Ogółem		Liczebność	185	68	172	425
		%	43,5%	16,0%	40,5%	100,0%

$\chi^2(4) = 14,000$; $p < 0,05$

Rodzaje uprawianych gier hazardowych

Jeżeli chodzi o angażowanie się w różne rodzaje gier hazardowych, młodociani istotnie częściej uprawiają grę na automatach, natomiast osoby odbywające karę po raz pierwszy w większości nie uprawiają tej gry.

Tabela 61. Przynależność do podgrupy klasyfikacyjnej badanych a granie na automatach losowych poza kasynem.

			Podgrupa klasyfikacyjna			Ogółem
			młodociany	pierwszy raz odbywa karę	recydywista	
Automaty o niskich wygranych	Nie	Liczebność	14	91	128	233
		%	40,0%	67,4%	58,2%	59,7%
		Reszta skorygowana	-2,5	2,2	-0,7	
	Tak	Liczebność	21	44	92	157
		%	60,0%	32,6%	41,8%	40,3%
		Reszta skorygowana	2,5	-2,2	0,7	
Ogółem		Liczebność	35	135	220	390
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$\chi^2(2) = 9,193$; $p < 0,05$

Osadzeni odbywający karę po raz pierwszy w większej części nie grali w karty na pieniądze, młodociani natomiast częściej spośród wszystkich trzech grup uprawiali tę grę.

Tabela 62. Przynależność do podgrupy klasyfikacyjnej badanych a granie w karty na pieniądze.

			Podgrupa klasyfikacyjna			Ogółem
			młodociany	pierwszy raz odbywa karę	recydywista	
Gra w karty na pieniądze	Nie grał	Liczebność	24	165	199	388
		% z Podgrupa klasyfikacyjna	54,5%	76,0%	66,8%	69,4%
		Reszta skorygowana	-2,2	2,7	-1,4	
	Grał	Liczebność	20	52	99	171
		% z Podgrupa klasyfikacyjna	45,5%	24,0%	33,2%	30,6%
		Reszta skorygowana	2,2	-2,7	1,4	
Ogółem		Liczebność	44	217	298	559
		% z Podgrupa klasyfikacyjna	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$\chi^2(2) = 10,039$; $p < 0,05$

Wśród recydywistów dominują osoby, które nie grały w gry Totalizatora Sportowego, natomiast młodociani istotnie częściej uprawiali te gry.

Tabela 63. Przynależność do podgrupy klasyfikacyjnej badanych a granie w gry TS.

			Podgrupa klasyfikacyjna			Ogółem
			młodociany	pierwszy raz odbywa karę	recydywista	
Gry Totalizatora Sportowego (zdrapki, Lotto, Kaskada itp.), inne gry liczbowe lub zakłady w loteriach	Nie grał	Liczebność	16	104	166	286
		% z Podgrupa klasyfikacyjna	36,4%	47,9%	55,7%	51,2%
		Reszta skorygowana	-2,0	-1,2	2,3	
	Grał	Liczebność	28	113	132	273
		% z Podgrupa klasyfikacyjna	63,6%	52,1%	44,3%	48,8%
		Reszta skorygowana	2,0	1,2	-2,3	
Ogółem		Liczebność	44	217	298	559
		% z Podgrupa klasyfikacyjna	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$\chi^2(2) = 7,227$; $p < 0,05$

Podsumowując, grami preferowanymi przez młodocianych przestępców są automaty losowe, karty na pieniądze oraz gry Totalizatora Sportowego. Dwa pierwsze rodzaje gier mogą być wybierane ze względu na łatwy dostęp oraz wysoki poziom dostarczanej stymulacji, popularność gier TS może być związana z ogólną popularnością tej gry – największą spośród wszystkich gier hazardowych. Co ciekawe, wśród recydywistów gry TS są najrzadziej wybierane na tle wyróżnionych trzech podgrup.

Osoby skazane po raz pierwszy generalnie grają najrzadziej, natomiast na tle wyróżnionych trzech grup rzadziej wybierają automaty losowe i grę w karty na pieniądze.

Jeżeli chodzi o pozostałe gry hazardowe (gra na wyścigach koni lub innych zwierząt (w punktach naziemnych, przez Internet, na torze), zakłady sportowe (przez Internet, w punktach naziemnych lub prywatnie ze znajomymi), gra w kości, gra w kasynie stacjonarnym lub w kasynie przez Internet, inne gry liczbowe lub zakłady w loteriach, gra w bingo, gra na giełdach akcji, opcji i/lub towarów, gra w kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze, inne formy hazardu nie wymienione powyżej), nie było istotnych różnic pomiędzy młodocianymi, osobami skazanymi po raz pierwszy i recydywistami, w zakresie angażowania się w nie.

Częstotliwość uprawiania różnych rodzajów hazardu

Jeżeli chodzi o samą częstotliwość w poszczególne gry, recydywiści, którzy już grają na automatach poza kasynem, grają w nie najczęściej na tle pozostałych podgrup (raz w tygodniu lub więcej).

Tabela 64. Przynależność do podgrupy klasyfikacyjnej badanych a częstotliwość grania na automatach losowych poza kasynem.

Jak często uprawiał Pan grę?			Podgrupa klasyfikacyjna			Ogółem
			młodociany	pierwszy raz odbywa karę	recydywista	
Gra na automatach losowych lub innych maszynach hazardowych poza kasynem	Wcale	Liczebność	15	79	110	204
		%	38,5%	46,5%	47,0%	46,0%
		Reszta skorygowana	-1,0	0,1	0,4	
	Rzadziej niż raz w tygodniu	Liczebność	11	52	43	106
		%	28,2%	30,6%	18,4%	23,9%
		Reszta skorygowana	0,7	2,6	-2,9	
	Raz w tygodniu lub częściej	Liczebność	13	39	81	133
		%	33,3%	22,9%	34,6%	30,0%
		Reszta skorygowana	0,5	-2,6	2,2	
Ogółem		Liczebność	39	170	234	443
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$$\chi^2(4) = 11,631; p < 0,05$$

Jeżeli chodzi o uprawianie pozostałych form hazardu (gra w karty na pieniądze, gra na wyścigach koni lub innych zwierząt (w punktach naziemnych, przez Internet, na torze), zakłady sportowe (przez Internet, w punktach naziemnych lub prywatnie ze znajomymi), gra w kości, gra w kasynie stacjonarnym lub w kasynie przez Internet, gry Totalizatora

Sportowego, inne gry liczbowe lub zakłady w loteriach, gra w bingo, gra na giełdach akcji, opcji i/lub towarów, gra w kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze, inne formy hazardu nie wymienione powyżej), nie było istotnych różnic pomiędzy podgrupami w zakresie częstości ich uprawiania.

Okres uprawiania różnych gier hazardowych

Jeżeli chodzi o okres uprawiania gier hazardowych, różnice między podgrupami wystąpiły tylko w odniesieniu do gry w karty na pieniądze. Osoby odbywające karę po raz pierwszy istotnie częściej wskazywały odpowiedź nigdy, jeżeli chodzi o okres uprawiania gry w karty, natomiast młodociani częściej wskazywali odpowiedź „w minionych 6 miesiącach” czyli najbliższą perspektywę czasową spośród trzech wyróżnionych kategorii przedziałów czasowych (nigdy, w minionym roku, w minionych 6 miesiącach). Odpowiedź ta jest spójna z deklaracją dotyczącą rodzajów uprawianych gier w ogóle, przy której młodociani zgłaszali preferowanie m.in. gry w karty na pieniądze.

Tabela 65. Przynależność do podgrupy klasyfikacyjnej badanych a okres uprawiania gry w karty na pieniądze.

Kiedy uprawiał Pan grę?			Podgrupa klasyfikacyjna			Ogółem
			młodociany	pierwszy raz odbywa karę	recydywista	
Gra w karty na pieniądze	Nigdy	Liczebność	24	165	199	388
		%	54,5%	76,0%	66,8%	69,4%
		Reszta skorygowana	-2,2	2,7	-1,4	
	Ponad rok temu	Liczebność	8	30	61	99
		%	18,2%	13,8%	20,5%	17,7%
		Reszta skorygowana	0,1	-1,9	1,8	
	W minionym roku	Liczebność	2	7	14	23
		%	4,5%	3,2%	4,7%	4,1%
		Reszta skorygowana	0,1	-0,8	0,7	
	W minionych 6 miesiącach	Liczebność	10	15	24	49
		%	22,7%	6,9%	8,1%	8,8%
		Reszta skorygowana	3,4	-1,2	-0,6	
Ogółem		Liczebność	44	217	298	559
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

$\chi^2(2) = 17,698$; $p < 0,05$

W przypadku pozostałych gier hazardowych nie odnotowano istotnych różnic między podgrupami, jeżeli chodzi o okres ich uprawiania.

8. Istnieje pozytywny związek aktywności hazardowej osób skazanych z uzależnieniami od substancji psychoaktywnych

Nadużywanie alkoholu a granie hazardowe

Osadzeni deklarujący, że mieli w swoim życiu okresy nadużywania alkoholu, istotnie częściej uprawiali hazard. Osoby, które nie miały okresów nadużywania alkoholu, istotnie częściej nie uprawiały hazardu. Wskazuje to zatem na powiązanie różnych zachowań problemowych wśród osadzonych, co należałoby wziąć pod uwagę w działaniach profilaktyczno-terapeutycznych.

Tabela 66. Nadużywanie alkoholu przez badanych a granie hazardowe.

			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Czy miał Pan w swoim życiu okresy nadużywania alkoholu?	Tak	Liczebność	242	104	346
		%	69,9%	30,1%	100,0%
		Reszta skorygowana	3,1	-3,1	
	Nie	Liczebność	198	139	337
		%	58,8%	41,2%	100,0%
		Reszta skorygowana	-3,1	3,1	
Ogółem		Liczebność	440	243	683
		%	64,4%	35,6%	100,0%

$$\chi^2(1) = 9,324; p < 0,05$$

Nie odnotowano istotnego związku między nadużywaniem alkoholu, a ryzykiem grania problemowego.

Osadzeni deklarujący, że mieli w swoim życiu okresy nadużywania narkotyków, istotnie częściej uprawiali hazard. Osoby, które nie miały okresów nadużywania narkotyków, istotnie częściej nie uprawiały hazardu. Potwierdza to zatem tezę o powiązaniu różnych zachowań problemowych wśród osób osadzonych.

Tabela 67. Nadużywanie narkotyków przez badanych a granie hazardowe.

			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Czy miał Pan w swoim życiu okresy nadużywania narkotyków?	Tak	Liczebność	240	55	295
		%	81,4%	18,6%	100,0%
		Reszta skorygowana	8,2	-8,2	
	Nie	Liczebność	205	195	400
		%	51,3%	48,8%	100,0%
		Reszta skorygowana	-8,2	8,2	
Ogółem		Liczebność	445	250	695
		%	64,0%	36,0%	100,0%

$\chi^2(1) = 66,815$; $p < 0,001$

Osadzeni deklarujący, że mieli w swoim życiu okresy nadużywania narkotyków, istotnie częściej doświadczali poważnych problemów z powodu grania (prawdopodobni gracze patologiczni). Osoby, które nie miały w życiu takich okresów, istotnie częściej nie doświadczaly żadnych problemów z powodu grania, lub doświadczaly ich w niewielkim nasileniu. W przypadku nadużywania narkotyków można mówić o powiązaniu zaburzeń między sobą – patologicznego hazardu z nadużywaniem narkotyków, co także jest ważną informacją w odniesieniu do działań resocjalizacyjnych i terapeutycznych wśród osób osadzonych.

Tabela 68. Nadużywanie narkotyków przez badanych a ryzyko grania problemowego.

			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny	
Czy miał Pan w swoim życiu okresy nadużywania narkotyków?	Tak	Liczebność	14	50	176	240
		%	5,8%	20,8%	73,3%	100,0%
		Reszta skorygowana	-5,9	-3,0	7,0	
	Nie	Liczebność	53	69	83	205
		%	25,9%	33,7%	40,5%	100,0%
		Reszta skorygowana	5,9	3,0	-7,0	
Ogółem		Liczebność	67	119	259	445
		%	15,1%	26,7%	58,2%	100,0%

$\chi^2(2) = 56,727$; $p < 0,001$

9. Istnieje pozytywny związek aktywności hazardowej osób skazanych z występowaniem innych zaburzeń

Osadzonych zapytano także o doświadczanie innych zaburzeń zachowania, które mogłyby być powiązane z uprawianiem hazardu. Badani wymieniali następujące zachowania problemowe, które ich dotyczą: korzystanie z komputera i Internetu (w tym granie), zachowania ryzykowne / sporty ekstremalne, seks, pornografia, zbieractwo, praca).

Wśród osób osadzonych, które zadeklarowały doświadczanie problemów w związku z nadużywaniem sportu, było istotnie więcej osób, które nie uprawiały hazardu. Gracze hazardowi istotnie częściej także nie doświadczali problemów w związku z nadużywaniem sportu. Można zatem przypuszczać, że stymulacja dostarczana przez intensywny sport oraz hazard jest zbliżona, przez co osadzeni angażują się tylko w jedną z tych aktywności.

Tabela 69. Nadużywanie sportu a grabie hazardowe.

Czy miał Pan problemy z innymi zachowaniami, które mogą uzależniać?			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Sport	Nie wystąpiło	Liczebność	164	16	180
		% z Jakie zachowania?: sport	91,1%	8,9%	100,0%
		Reszta skorygowana	3,0	-3,0	
	Wystąpiło	Liczebność	32	11	43
		% z Jakie zachowania?: sport	74,4%	25,6%	100,0%
		Reszta skorygowana	-3,0	3,0	
Ogółem		Liczebność	196	27	223
		% z Jakie zachowania?: sport	87,9%	12,1%	100,0%

$\chi^2(1) = 9,088; p < 0,05$

Jeżeli chodzi o powiązanie problemowego nadużywania sportu z zaburzeniem uprawiania hazardu, wystąpił związek ujemny. Osoby nadużywające sportu istotnie rzadziej mają poważne problemy z hazardem, a problemowi hazardziści istotnie częściej nie doświadczali problemów związanych z nadużywaniem sportu.

Tabela 70. Nadużywanie sportu a ryzyko grania problemowego.

Czy miał Pan problemy z innymi zachowaniami, które mogą uzależniać?			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny	
Sport	Nie wystąpiło	Liczebność	6	26	132	164
		%	3,7%	15,9%	80,5%	100,0%
		Reszta skorygowana	-1,4	-1,7	2,2	
	Wystąpiło	Liczebność	3	9	20	32
		%	9,4%	28,1%	62,5%	100,0%
		Reszta skorygowana	1,4	1,7	-2,2	
Ogółem		Liczebność	9	35	152	196
		%	4,6%	17,9%	77,6%	100,0%

$$\chi^2(2)=5,281; p<0,05$$

Osadzeni uprawiający hazard istotnie częściej nie doświadczają problemów w związku z nadużywaniem słodocy bądź nadmiernym jedzeniem. Problemy związane z nadużywaniem słodocy i jedzenia istotnie częściej zgłaszają osadzeni, którzy nie uprawiają hazardu. Te dwa rodzaje problemów nie są powiązane ze sobą w populacji osób osadzonych.

Tabela 71. Nadużywanie jedzenia / słodocy przez badanych a granie hazardowe.

Czy miał Pan problemy z innymi zachowaniami, które mogą uzależniać?			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Jedzenie, słodocy	Nie wystąpiło	Liczebność	186	20	206
		%	90,3%	9,7%	100,0%
		Reszta skorygowana	3,8	-3,8	
	Wystąpiło	Liczebność	10	7	17
		%	58,8%	41,2%	100,0%
		Reszta skorygowana	-3,8	3,8	
Ogółem		Liczebność	196	27	223
		%	87,9%	12,1%	100,0%

$$\chi^2(1)= 14,613; p<0,001$$

Nie odnotowano istotnego związku pomiędzy pozostałymi wyłonionymi zachowaniami problemowymi (korzystanie z komputera i Internetu (w tym granie), zachowania ryzykowne / sporty ekstremalne, seks, pornografia, zbieractwo, praca), a uprawianiem gier hazardowych i nasileniem problemów z tym związanych.

10. Korzystanie z profesjonalnej pomocy przed osadzeniem w związku z hazardem.

Korzystanie z profesjonalnej pomocy na wolności w związku z hazardem

Osobom osadzonym postawiono także pytanie o doświadczenia związane z korzystaniem pomocy na wolności w związku z doświadczaniem problemów hazardowych.

Niecałe 10% osadzonych (8,7%), którzy udzielili odpowiedzi na to pytanie korzystało z profesjonalnej pomocy w związku z graniem hazardowym na wolności (w sumie korzystanie z profesjonalnej pomocy zadeklarowało 49 osób).

Tabela 72. Korzystanie przez badanych z profesjonalnej pomocy na wolności w związku z graniem hazardowym.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Nie	515	42,2	91,3	91,3
	Tak	49	4,0	8,7	100,0
	Ogółem	564	46,3	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	655	53,7		
Ogółem		1219	100,0		

Korzystanie z profesjonalnej pomocy w warunkach osadzenia w związku z hazardem

Jeżeli chodzi o korzystanie z profesjonalnej pomocy w związku z hazardem w warunkach osadzenia, skorzystało z niej 1,7% osób (w sumie 10 osób na 572, które udzieliły odpowiedzi na pytanie). Oznacza to, że tylko około jednej piątej osób, które potrzebowały profesjonalnej pomocy z powodu hazardu na wolności, skorzystało z niej po osadzeniu. Trudno ocenić, czy było to spowodowane brakiem doświadczania problemów hazardowych po osadzeniu, a w związku z tym brakiem potrzeby skorzystania z pomocy, czy niechęcią do korzystania z pomocy w warunkach zamknięcia, czy też brakiem dostępności do tej pomocy. Odpowiedzi na to pytanie dostarczyłoby przeprowadzenie badań pogłębionych.

Tabela 73. Korzystanie przez badanych z profesjonalnej pomocy w zamknięciu w związku z graniem hazardowym.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Nie	562	46,1	98,3	98,3
	Tak	10	0,8	1,7	100,0
	Ogółem	572	46,9	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	647	53,1		
Ogółem		1219	100,0		

Otrzymywanie wsparcia w warunkach osadzenia w związku z hazardem

8,7% osadzonych deklaruje, że w okresie osadzenia otrzymali wsparcie w związku z doświadczanymi przez nich problemami hazardowymi. Można przypuszczać, że wsparcie to nie miało charakteru specjalistycznej terapii uzależnień, biorąc pod uwagę odpowiedzi udzielone w poprzednim pytaniu. Można podejrzewać, że były to rozmowy z psychologiem, których osadzeni nie doświadczali jako programu terapeutycznego, lub rozmowy ze współwzięciem, bądź członkami wspólnot AA / AN, jednak kwestionariusz badawczy nie umożliwił uzyskanie tak szczegółowej odpowiedzi. Pogłębioną wiedzę mogłyby dostarczyć dopiero badania jakościowe.

Tabela 74. Otrzymywanie przez badanych wsparcia w zamknięciu w związku z ich problemami hazardowymi.

		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Tak	50	4,1	8,7	8,7
	Nie	526	43,2	91,3	100,0
	Ogółem	576	47,3	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	643	52,7		
Ogółem		1219	100,0		

Deklarowanie aktualnej chęci skorzystania z profesjonalnej pomocy w związku z graniem hazardowym

22,7% osadzonych (132 osoby na 582, które odpowiedziały na pytanie) deklaruje, że chcieliby aktualnie skorzystać z profesjonalnej pomocy w związku ze swoim graniem hazardowym. Można zatem stwierdzić, że zapotrzebowanie na pomoc w związku z

problemami hazardowymi wśród osadzonych jest duże, wyraża je ponad 10% wszystkich badanych osób.

Tabela 75. Deklarowanie przez badanych aktualnej chęci skorzystania z profesjonalnej pomocy w związku z ich graniem hazardowym.

		Czy aktualnie chciałby Pan skorzystać z profesjonalnej pomocy w związku z Pana graniem hazardowym?			
		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Tak	132	10,8	22,7	22,7
	Nie	450	36,9	77,3	100,0
	Ogółem	582	47,7	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	637	52,3		
Ogółem		1219	100,0		

11. Aktywność hazardowa w warunkach osadzenia

Uprawianie hazardu w warunkach osadzenia

Osadzeni mniej więcej w połowie dzielą się na tych, którzy słyszeli i którzy nie słyszeli o możliwości uprawiania hazardu w warunkach osadzenia, przy czym dominują osoby, które o tym nie słyszały (58,8%). Niemniej jednak odpowiedzi pokazują, że aktywność hazardowa w zamknięciu jest utrzymywana i prawie co drugi osadzony jest tego świadomy. Biorąc pod uwagę możliwość zafałszowania odpowiedzi, wynikającą z lęku przed ujawnieniem wiedzy o aktywności zakazanej, można podejrzewać, że świadomość ta jest kilka punktów procentowych wyższa.

Tabela 76. Wiedza badanych na temat uprawiania hazardu w zamknięciu.

		Czy słyszał Pan o tym, że istnieje możliwość uprawiania hazardu w zakładzie karnym?			
		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Tak	424	34,8	41,2	41,2
	Nie	604	49,5	58,8	100,0
	Ogółem	1028	84,3	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	191	15,7		
Ogółem		1219	100,0		

Rodzaje hazardu uprawiane w zamknięciu

Osadzeni zapytania o to, jakie rodzaje hazardu można uprawiać w zamknięciu zgłaszają różne gry, przy czym dominuje gra w karty, o której mówi prawie dwie trzecie badanych (69,9%), kolejną pod względem popularności grą jest szeroko rozumiane zakładanie się, o czym mówi blisko jedna trzecia badanych (35,6%), podobne nasilenie ma gra w kości (32,6%). Pozostałe gry uprawiane w zamknięciu to wg badanych gry liczbowe (możliwość uprawiania ich w systemie półotwartym), domino, ping-pong, szachy, gry planszowe, zdraпки, bilard (osadzeni najprawdopodobniej grają w te gry na pieniądze lub inne dobra, cenione w izolacji, stąd wskazują ich hazardowy charakter), jednak nasilenie tych aktywności oscyluje wokół dwóch procent.

Tabela 77. Rodzaje hazardu uprawiane w zamknięciu według badanych.

	Tak		Ogółem	
	Liczebność	% z N w wierszu	Liczebność	% z N w wierszu
Karty	397	69,9%	568	100,0%
Kości	185	32,6%	568	100,0%
gry liczbowe / Lotto	28	4,9%	568	100,0%
zakłady bukmacherskie / zakładanie się	202	35,6%	568	100,0%
Domino	10	1,8%	568	100,0%
gry planszowe	5	0,9%	568	100,0%
Zdraпки	1	0,2%	568	100,0%
ping-pong	11	1,9%	568	100,0%
Szachy	10	1,8%	568	100,0%
Bilard	1	0,2%	568	100,0%
nie powiem	7	1,2%	568	100,0%

Deklaracje uprawiania hazardu po osadzeniu

Osadzeni zostali w dalszej kolejności zapytani o to, czy sami uprawiają hazard. Ze względu na drażliwy charakter pytania wyniki należy interpretować biorąc pod uwagę margines błędu. Do uprawiania hazardu w zamknięciu przyznało się 13,1% osadzonych. Biorąc pod uwagę pytanie dotyczące wiedzy na temat uprawiania hazardu w zamknięciu, wiedzę taką posiadają także osadzeni, którzy sami nie uprawiają hazardu (424 osoby deklarują, że wiedzą o uprawianiu hazardu w zamknięciu, natomiast 96 osób przyznaje się do samej aktywności hazardowej).

Tabela 78. Uprawianie hazardu przez badanych w zamknięciu.

Czy w okresie osadzenia uprawiał Pan hazard?					
		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Tak	96	7,9	13,1	13,1
	Nie	637	52,3	86,9	100,0
	Ogółem	733	60,1	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	486	39,9		
Ogółem		1219	100,0		

Uprawianie hazardu w zamknięciu a granie na przestrzeni życia

Osoby deklarujące uprawianie hazardu w okresie osadzenia istotnie częściej uprawiały hazard także na przestrzeni życia. Osoby nie uprawiające hazardu w okresie osadzenia istotnie częściej nie uprawiały hazardu na przestrzeni życia.

Tabela 79. Uprawianie hazardu w zamknięciu przez badanych a granie hazardowe na przestrzeni życia.

			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Czy w okresie osadzenia uprawiał Pan hazard?	Tak	Liczebność	66	7	73
		%	90,4%	9,6%	100,0%
		Reszta skorygowana	5,8	-5,8	
	Nie	Liczebność	202	172	374
		%	54,0%	46,0%	100,0%
		Reszta skorygowana	-5,8	5,8	
Ogółem		Liczebność	268	179	447
		%	60,0%	40,0%	100,0%

$\chi^2(1) = 33,707; p < 0,001$

Uprawianie hazardu w zamknięciu a doświadczanie problemów hazardowych

Osoby uprawiające hazard w okresie osadzenia istotnie częściej doświadczają poważnych problemów z powodu hazardu niż osoby, które nie uprawiały hazardu po osadzeniu. Trzy czwarte spośród nich spełnia kryteria patologicznego hazardu wg SOGS. Osoby nie uprawiające hazardu w okresie osadzenia istotnie częściej nie doświadczają żadnych problemów z powodu hazardu lub doświadczają ich w niewielkim nasileniu. Może to

wskazywać na to, że gracze, których aktywność hazardowa jest nasilona, wykazują większą tendencję do kontynuowania tej aktywności także po osadzeniu.

Tabela 80. Uprawianie hazardu w zamknięciu a doświadczanie problemów hazardowych.

			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny	
Czy w okresie osadzenia uprawiał Pan hazard?	Tak	Liczebność	4	13	49	66
		%	6,1%	19,7%	74,2%	100,0%
		Reszta skorygowana	-2,8	-2,0	4,0	
	Nie	Liczebność	43	66	93	202
		%	21,3%	32,7%	46,0%	100,0%
		Reszta skorygowana	2,8	2,0	-4,0	
Ogółem		Liczebność	47	79	142	268
		%	17,5%	29,5%	53,0%	100,0%

$\chi^2(2) = 12,886; p < 0,001$

Częstotliwość grania w warunkach osadzenia

Badani zostali zapytani o częstotliwość grania hazardowego w zamknięciu stosunku do grania na wolności. 27,7% osadzonych zadeklarowało, że po osadzeniu grali częściej niż na wolności, natomiast 63,6% grających stwierdza, że uprawiali hazard w zamknięciu rzadziej niż na wolności.

Tabela 81. Częstotliwość grania w warunkach osadzenia w stosunku do grania na wolności.

Jeśli w okresie w okresie osadzenia uprawiał Pan hazard, jak często Pan grał w stosunku do grania na wolności?		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Grałem częściej niż na wolności	73	6,0	27,7	27,7
	Grałem tak samo często, jak na wolności	23	1,9	8,7	36,4
	Grałem rzadziej niż na wolności	168	13,8	63,6	100,0
	Ogółem	264	21,7	100,0	
Braki danych	Systemowe braki danych	955	78,3		
Ogółem		1219	100,0		

Rodzaje hazardu uprawiane w warunkach osadzenia

Badani zapytani o to, jakie gry hazardowe uprawiali w zamknięciu najczęściej wskazują dominują karty (67,3%), zakłady sportowe/zakładanie się (29,5%) oraz grę w kości 21,2%.

Tabela 82. Rodzaje hazardu uprawiane przez badanych w warunkach osadzenia.

	Tak		Ogółem	
	Liczebność	% z N w wierszu	Liczebność	% z N w wierszu
karty	146	67,3%	217	100,0%
kości	46	21,2%	217	100,0%
Lotto	8	3,7%	217	100,0%
domino	1	0,5%	217	100,0%
szachy	5	2,3%	217	100,0%
zakłady sportowe/zakładanie się	64	29,5%	217	100,0%
tenis stołowy	3	1,4%	217	100,0%

Kontakt z problemowymi graczami w zamknięciu

Blisko trzy czwarte badanych osadzonych (69,3%) deklaruje, że spotkali w zakładzie zamkniętym takie osoby, które miały lub mają problemy z powodu grania na automatach lub uprawiania innych rodzajów gier hazardowych. Wynik ten wskazuje na duże rozpowszechnienie problemów hazardowych wśród osób osadzonych.

Tabela 83. Kontakt badanych z problemowymi graczami w zamknięciu.

Czy spotkał Pan w zakładzie zamkniętym takie osoby, które miały lub mają problemy z powodu grania na automatach lub uprawiania innych rodzajów gier hazardowych?					
		Częstość	Procent	Procent ważnych	Procent skumulowany
Ważne	Nie	374	30,7	30,7	30,7
	Tak	845	69,3	69,3	100,0
	Ogółem	1219	100,0	100,0	

Jeżeli chodzi o kontakt z graczami problemowymi w zamknięciu, istotnie częściej zgłaszają go osoby, które same uprawiają hazard. Może to sugerować, że gracze stanowią w jakiś sposób grupę zamkniętą.

Tabela 84. Kontakt badanych z problemowymi graczami w zamknięciu a granie w gry hazardowe przez badanych.

			Granie w gry hazardowe		Ogółem
			Gra	Nie gra	
Czy spotkał Pan w zakładzie zamkniętym takie osoby, które miały lub mają problemy z powodu grania na automatach lub uprawiania innych rodzajów gier hazardowych?	Nie	Liczebność	126	105	231
		%	54,5%	45,5%	100,0%
		Reszta skorygowana	-4,0	4,0	
	Tak	Liczebność	342	149	491
		%	69,7%	30,3%	100,0%
		Reszta skorygowana	4,0	-4,0	
Ogółem		Liczebność	468	254	722
		%	64,8%	35,2%	100,0%

$\chi^2(1) = 15,725; p < 0,001$

Częściej graczy problemowych w zamknięciu spotykają osadzeni, którzy sami doświadczają poważnych problemów z powodu hazardu. Gracze nie doświadczający żadnych problemów z powodu hazardu lub doświadczający ich w niewielkim nasileniu częściej zgłaszają, że nie spotkali w zakładzie zamkniętym problemowych hazardzistów.

Tabela 85. Kontakt badanych z graczami problemowymi w zamknięciu a nasilenie problemów hazardowych badanych.

			Ryzyko grania problemowego			Ogółem
			Brak problemów	Niewielkie nasilenie problemów	Prawdopodobnie gracz patologiczny	
Czy spotkał Pan w zakładzie zamkniętym takie osoby, które miały lub mają problemy z powodu grania na automatach lub uprawiania innych rodzajów gier hazardowych?	Nie	Liczebność	29	43	54	126
		%	23,0%	34,1%	42,9%	100,0%
		Reszta skorygowana	3,1	2,1	-4,1	
	Tak	Liczebność	40	83	219	342
		%	11,7%	24,3%	64,0%	100,0%
		Reszta skorygowana	-3,1	-2,1	4,1	
Ogółem		Liczebność	69	126	273	468
		%	14,7%	26,9%	58,3%	100,0%

$\chi^2(2) = 18,406; p < 0,001$

Co może Pan powiedzieć jeszcze na temat uprawiania hazardu w zamknięciu?

Na koniec badanych zadano pytanie otwarte z prośbą o wolne wnioski na temat hazardu w zamknięciu. Udzielone odpowiedzi zostały skategoryzowane. Pośród wypowiedzi dominowały te, które podkreślały negatywne skutki grania – 32,5% badanych stwierdziło, że hazardu należy unikać, ponieważ stanowi źródło problemów i jest niebezpieczny, dla 18,8% hazard jest bezmyślnością i głupotą. Blisko jedna piąta osadzonych (17,4%) stwierdza, że hazard uprawiany jest z powodu nudy i braku zajęć, co stanowi ważną informację z punktu widzenia profilaktyki. Dziesięć procent osadzonych natomiast twierdzi, że hazard może być pozytywny, jeśli zachowa się w nim umiar.

Większa część badanych posiada zatem (przynajmniej na poziomie deklaracji) negatywną opinię na temat hazardu, powiązując go z negatywnymi konsekwencjami.

Tabela 86. Wolne wnioski badanych na temat hazardu w zamknięciu.

	Tak		Ogółem	
	Liczebność	% z N w wierszu	Liczebność	% z N w wierszu
jest niebezpieczny, generuje problemy, należy unikać	114	32,5%	351	100,0%
jest to choroba, uzależnienie	25	7,1%	351	100,0%
jest pozytywny, ale z umiarem	37	10,5%	351	100,0%
jest to bezmyślność, głupota	66	18,8%	351	100,0%
uprawiany z powodu braku zajęć, nudy	61	17,4%	351	100,0%
jest częsty, nagminny, był i będzie	16	4,6%	351	100,0%
stanowi sposób zarabiania	10	2,8%	351	100,0%
przyczynia się do kontynuowania na wolności	1	0,3%	351	100,0%
nie słyszałem o tym, nie interesuje mnie to	46	13,1%	351	100,0%

IV. PODSUMOWANIE WYNIKÓW

Realizacja badań pozwoliła na weryfikację postawionych w projekcie badawczym hipotez, a wyniki prezentują się następująco.

Potwierdzone zostało, że nasilenie zjawiska problemowego i patologicznego hazardu jest większe w populacji osób osadzonych niż w populacji ogólnej. Przypomnieć należy, że odsetek graczy uzależnionych w Polsce wg badań CBOS wyniósł 0,7%, natomiast w populacji osób grających było to 2,2% graczy. W populacji osób osadzonych odsetek ten wyniósł 58,3%, natomiast wśród osadzonych uprawiających hazard było to aż 37,8%. Odnosząc ten wynik do badań zagranicznych, w Australii poziom patologicznego uprawiania hazardu wśród osadzonych wynosił w różnych badaniach od 22% (N = 60) (Jones, 1990). Inne badania z Australii (Marshall, Balfour, & Kenner, 1997) pokazały, że spośród 103 przebadanych osadzonych, 33% mogło być zaklasyfikowanych jako problemowi gracze, zaś 8% jako patologiczni. W Nowej Zelandii odsetek patologicznych graczy wśród osadzonych wyniósł 26% (n = 100) (Brown, 1998), w Kanadzie natomiast było to od 8,8% do 13,6% (w zależności od narzędzia) (N = 436). Wskaźniki uzyskane w badaniach polskich są zatem bardzo wysokie. Należałoby zatem w planowaniu działań resocjalizacyjnych wziąć pod uwagę problemy hazardowe, które jak się okazują, dotyczą dużej części społeczności więziennej.

Praktyka uprawiania hazardu przyczyniła się aż w przypadku 10,1% osadzonych do ich aktualnego osadzenia w jednostce penitencjarnej, natomiast w przypadku 20,1% osadzonych hazard przyczynił się do popełniania przez nich czynów niezgodnych z prawem i najczęściej byli to gracze patologiczni. Odnosząc to do realiów zagranicznych, dla przykładu w badaniach australijskich ponad 61% patologicznych graczy twierdziło, że ich problemy z prawem były związane z hazardem (Jones, 1990).

W populacji polskiej czynami niezgodnymi z prawem najczęściej popełnianymi w powiązaniu z hazardem, były: kradzież, włamanie (84,5%), rozbój, rabunek, pobicie, napad (22,4%), oszustwo (8,7%), nielegalny handel (6,8%), handel narkotykami (3,7%), przestępczość zorganizowana (2,5%). W badaniach amerykańskich odnotowano pięć rodzajów popełnianych przestępstw w powiązaniu z hazardem: przestępstwa przeciwko społeczeństwu (np. handel narkotykami, prostytutka) – 26,3%, przestępstwa przeciwko

mieniu (np. włamania, defraudacje, kradzieże) – 17,7%, przestępstwa przeciwko osobie (przemoc itp.) – 11,2%, inne (osoba nie wskazuje, jakie) – 14,9% (Zorland, 2010), inne badania pokazują następujące natężenie rodzajów przestępstw: Kradzieże (48,2%), przestępstwa prowadzące do zdobycia pieniędzy (36,8%), włamania (28,9%), rozboje (23,5%), defraudacje (16,2%), nielegalny handel (16,2%), fałszerstwa (7,1%) (Turner i in., 2010).

W badaniach polskich zweryfikowano także związek czynników socjoekonomicznych z uprawianiem hazardu. Częściej grali mieszkańcy miast wielkości 50-150 tys. mieszkańców, a rzadziej wsi. Hazardziści częściej kończą edukację na poziomie gimnazjalnym, natomiast osoby osadzone z wykształceniem zawodowym grały rzadziej. Osoby posiadające średnie wykształcenie z maturą doświadczały najmniej problemów z powodu hazardu. Osoby samotnego stanu cywilnego częściej grały i doświadczały z tego powodu problemów, natomiast osadzeni po rozwodzie lub separacji grały mniej. Praca na czarno sprzyjała angażowaniu się w aktywność hazardową, natomiast umowa o pracę stanowiła czynnik ochraniający przed angażowaniem się w hazard i rozwój problemów z tego powodu. Graniu hazardowemu sprzyjało występowanie konfliktów z prawem w rodzinie – w odniesieniu do ojca, dziadka i krewnych, a także uzależnienia chemiczne występujące w rodzinie (alkohol, narkotyki). Posiadanie w bliskim otoczeniu graczy sprzyjało angażowaniu się w hazard osób osadzonych, natomiast posiadanie gracza problemowego / patologicznego w rodzinie było powiązane z podejmowaniem praktyki grania i problemami z tym związanymi osoby osadzonej.

Jeżeli chodzi o powiązanie różnych form hazardu z nasileniem problemów hazardowych, częściej symptomy patologicznego grania przejawiali osadzeni uprawiający grę w karty na pieniądze, grę w kości na pieniądze, grę w kasynie stacjonarnym lub w kasynie przez Internet, grę na automatach losowych lub innych maszynach hazardowych poza kasynem, grę w kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze, obstawianie wyścigów koni i innych zwierząt. Uprawianie gier Totalizatora Sportowego z kolei wiązało się z rzadszym doświadczaniem problemów hazardowych na tle wszystkich podgrup osadzonych graczy. Wyniki zachodnie z kolei pokazują, że do czynności hazardowych wysokiego ryzyka można zaliczyć granie w kasynach, zaś loterie, gry karciane i bingo znajdują się w grupie umiarkowanego ryzyka (Welte i in, 2004).

Analizując powiązanie grania z podgrupą klasyfikacyjną, istotnie częściej hazard uprawiali gracze młodociani. Wśród osób skazanych po raz pierwszy dominują osoby nie

uprawiające hazardu. Częściej natomiast poważne problemy związane z hazardem występują wśród recydywistów. Tendencje do występowania poważnych problemów hazardowych występują także wśród młodocianych. Osoby skazane po raz pierwszy skazane rzadziej doświadczają jakichkolwiek problemów powiązanych z hazardem. Głównymi preferowanymi przez młodocianych przestępców są automaty losowe, karty na pieniądze oraz gry Totalizatora Sportowego. Recydywiści najrzadziej na tle wyróżnionych trzech podgrup wybierają gry TS. Osoby skazane po raz pierwszy generalnie grają najrzadziej, natomiast na tle wyróżnionych trzech grup najrzadziej wybierają automaty losowe i grę w karty na pieniądze. Niektórzy badacze potwierdzają większą skłonność młodocianych do angażowania się w aktywność hazardową (Martins i in., 2014).

Powiązanie hazardu z innymi zaburzeniami zachowania przedstawia się w badanej populacji następująco. Osadzeni deklarujący, że mieli w swoim życiu okresy nadużywania alkoholu istotnie częściej uprawiali hazard (69,9%), ta sama prawidłowość dotyczyła w jeszcze większym nasileniu narkotyków (81,4%). Ci, którzy mieli w swoim życiu okresy nadużywania narkotyków, istotnie częściej doświadczali poważnych problemów z powodu grania (prawdopodobni gracze patologiczni – 73,3%). Z kolei osadzeni doświadczający problemów w związku z nadużywaniem sportu, rzadziej uprawiali hazard, a także rzadziej doświadczali poważnych problemów z hazardem. Z kolei problemy związane z nadużywaniem słodyczy i jedzenia istotnie częściej zgłaszają osadzeni, którzy nie uprawiają hazardu. Nie zaobserwowano związku pomiędzy hazardem a pozostałymi zachowaniami problemowymi (poza uzależnieniami chemicznymi). Wyniki zachodnie potwierdzają współwystępowanie problemowego grania z innymi uzależnieniami (doświadcza ich blisko 50% problemowych graczy) (Zorland, 2010; Lesieur, Blume i Zoppa, 1985; Zimmerman, Chelminski i Young, 2006).

Część osadzonych (8,7%), miało doświadczenie korzystania z profesjonalnej pomocy w związku z graniem hazardowym na wolności (w sumie korzystanie z profesjonalnej pomocy zadeklarowało 49 osób). W warunkach osadzenia korzystanie z niej zadeklarowało 1,7% osób (w sumie 10 osób). Jeżeli chodzi o doświadczanie wsparcia w warunkach osadzenia w związku z doświadczanymi problemami hazardowymi, 8,7% osadzonych deklaruje, że otrzymywało je. Z kolei 22,7% osadzonych (132) deklaruje, że chcieliby aktualnie skorzystać z profesjonalnej pomocy w zamknięciu związku ze swoim graniem. Literatura wskazuje, że nawet połowa osób doświadczająca problemów hazardowych przed osadzeniem przejawia ten problem także w zamknięciu (Nigel i in., 2012).

Ostatnia część badań dotyczyła hazardu uprawianego w areszcie lub zakładzie karnym. 41,2% osadzonych deklaruje, że słyszeli o możliwości uprawiania hazardu w warunkach osadzenia, przy czym według nich najczęściej uprawiana jest gra w karty (69,9%), następnie szeroko rozumiane zakładanie się (35,6%), gra w kości (32,6%). Do uprawiania hazardu w zamknięciu przyznało się 13,1% osadzonych. Niektóre badania zachodnie wskazują znacznie wyższe odsetki, według Williamsa z zespołem około 40% osadzonych uprawia hazard podczas odbywania kary (gry karciane, bingo, zakłady sportowe) (Williams, Royston, Hagen, 2005). Osoby uprawiające hazard w okresie osadzenia istotnie częściej należą do prawdopodobnych graczy patologicznych (74,2%) niż osoby, które nie uprawiały hazardu w zamknięciu. Osadzeni najczęściej przyznają się do gry w karty (67,3%), zakłady sportowe/zakładanie się (29,5%) oraz gry w kości (21,2%). Interesujące jest to, że aż 27,7% osadzonych zadeklarowało, że po osadzeniu grali częściej niż na wolności, natomiast 63,6% grających stwierdza, że uprawiali hazard w zamknięciu rzadziej niż na wolności. Blisko trzy czwarte badanych osadzonych (69,3%) deklaruje, że spotkali w zakładzie zamkniętym takie osoby, które miały lub mają problemy z powodu grania hazardowego. Na koniec osadzeni mieli możliwość swobodnego wypowiedzenia się na temat hazardu w zamknięciu, z czego skorzystało 351 osób. Pośród wypowiedzi dominowały te, które podkreślały negatywne skutki grania. 32,5% badanych stwierdziło, że hazardu należy unikać, ponieważ stanowi źródło problemów i jest niebezpieczny, dla 18,8% hazard jest bezmyślnością i głupotą. Blisko jedna piąta osadzonych (17,4%) stwierdza, że hazard uprawiany jest z powodu nudy i braku zajęć. Dziesięć procent osadzonych natomiast twierdzi, że hazard może być pozytywny, jeśli zachowa się w nim umiar. Większa część osadzonych posiada zatem (przynajmniej na poziomie deklaracji) negatywną opinię na temat hazardu, powiązując go z negatywnymi konsekwencjami.

V. WNIOSKI I REKOMENDACJE

Realizacja projektu podzielona była na dwa okresy sprawozdawcze – styczeń 2016 – grudzień 2016 (I okres) oraz styczeń 2017 – czerwiec 2017 (II okres).

Realizacja projektu w pierwszym okresie pozwoliła na wyprowadzenie następujących wniosków odnoszących się do różnych aspektów jego realizacji.

Po pierwsze, podkreślić należy, że odpowiednio wczesne podjęte działania organizacyjne są warunkiem sprawnej współpracy ze Służbą Więzienną, co wynika z wysokiego poziomu formalizacji działań w tych strukturach. Podanie o zgodę na realizację badań składane było do Dyrekcji Generalnej SW jeszcze przed sfinalizowaniem przygotowania projektu badawczego, dzięki czemu na etapie otrzymania finansowania mogły być podejmowane dalsze kroki. Pomimo podjęcia działań z dużym wyprzedzeniem, w pojedynczych przypadkach kontakt z jednostką był utrudniony bądź niemożliwy (pracownicy nie noszą na terenie jednostki prywatnych telefonów, przy stacjonarnych nie zawsze musi ktoś dyżurować), w związku z czym należy zakładać losowanie jednostek rezerwowych na wypadek „wypadnięcia” obiektu z badań. Podkreślić należy, że współpraca z SW układała się bardzo pozytywnie, pracownicy SW wyrażali duże zainteresowanie problemem badawczym, prowadzonymi badaniami, nie było trudności z uzyskaniem pomocy. Dyrekcja SW wyraziła zainteresowanie podejmowanymi badaniami prosząc o dostęp do wyników po zakończeniu projektu, z czego można wnioskować o otwartości środowiska więźniaków na rzetelne informacje nt. problemu oraz jego związku z przestępczością.

Czynnikiem znaczącym w realizacji badań było dobre przygotowanie ankierów (szkolenie), dzięki czemu pojawiały się pozytywne informacje zwrotne na temat pracy ankierów ze strony pracowników SW. Sprawne i dostosowane do oczekiwań więźniaków działania ankierów możliwe były dzięki doświadczeniom dotychczasowej współpracy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego ze Służbą Więzienną Okręgu Lubelskiego.

Należy podkreślić, że koordynatorzy projektu postarali się o wypełnienie wszystkich wymogów formalnych umożliwiających wejście na teren jednostek, ze świadomością potrzeby zaplanowania z dużym wyprzedzeniem własnej obecności w wylosowanych placówkach, aby realizacja badań nie była zaskoczeniem i nie stanowiła trudności organizacyjnych.

Działania te wynikały ze świadomości oraz doświadczeń zaangażowanych w projekt osób dotyczących m.in. ważności przestrzegania procedur prawnych, ustalonego w zakładach porządku wewnętrznego, właściwego zachowania ankieterów. Dostosowanie to skutkowało życzliwością i przychylnością funkcjonariuszy SW.

Korzystając ze wskazówek funkcjonariuszy do wykonania badań zakupiono długopisy, dzięki czemu badanie zostało przeprowadzone sprawnie.

Ponadto ankieterzy zauważyli, że w mniejszych salach osadzeni mniej chętnie wypełniali ankietę (obawa przed brakiem anonimowości) oraz na oddziałach terapeutycznych mieli większe trudności z wypełnieniem ankiety (problemy natury poznawczej).

Podsumowując stronę organizacyjną badań można wysunąć następujące wnioski:

- konieczność spełnienia wszystkich wymogów formalnych warunkujących prowadzenie badań na terenie SW
- konieczność podejmowania działań z dużym wyprzedzeniem w pracy na terenie jednostek penitencjarnych (kontakt może być utrudniony)
- zainteresowanie SW podejmowanym problemem, oczekiwanie na wyniki badań
- otwartość i gotowość do współpracy ze strony SW, dająca perspektywę na dalsze, pogłębione badania
- konieczność profesjonalnego przygotowania ankieterów
- konieczność zaplanowania „rezerwowych” jednostek do badania
- konieczność zapewnienia poczucia anonimowości osadzonym
- dostosowanie pytań do możliwości poznawczych osadzonych.

Drugi okres sprawozdawczy dotyczy etapu opracowywania wyników badań oraz wyprowadzania rekomendacji oraz wniosków dotyczących merytorycznego aspektu prowadzonych działań:

- Problem grania hazardowego oraz nasilonego grania ma bardzo duże nasilenie w populacji osób osadzonych, co należałoby uwzględnić na etapie konstruowania diagnozy indywidualnej i celów pracy z osadzonymi w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności przy wiedzy, że osoby okresowo nadużywające narkotyków i alkoholu istotnie częściej uprawiają hazard oraz przy wiedzy, że pewne formy gry korelują dodatnio z nasileniem problemu.

- Odnotowane w trakcie przeprowadzonych badań nasilenie problemowego grania w populacji więziennej sugeruje zasadność wdrażania bardziej ustrukturyzowanych działań terapeutyczno – profilaktyczno w jednostkach penitencjarnych np. przygotowywanie specjalistycznych programów kierowanych do grup osadzonych z ww. problemem lub indywidualnych procedur interwencyjnych, a w programach z zakresu profilaktyki uzależnień od alkoholu i narkotyków umieszczać elementy edukacji i profilaktyki z zakresu grania hazardowego.
- Osoby osadzone doświadczające problemów z hazardem wyrażają chęć i gotowość do skorzystania z profesjonalnej pomocy w związku z doświadczanymi problemami. Wydaje się wskazanym szkolenia kadry penitencjarnej w zakresie diagnozowania i sposobów pracy z osobami z problemem grania hazardowego w zakresie profilaktyki drugo i trzeciorzędowej, a także poszerzenie dostępności do grup wsparcia np. Anonimowych Hazardzistów.
- Uzyskane wyniki badań wskazują na związek patologii występujących w rodzinie (przestępczość, uzależnienia) z graniem hazardowym, co należy mieć na uwadze w planowaniu działań profilaktycznych kierowanych do dzieci i młodzieży ze środowisk problemowych, a co się z tym wiąże propagować tę wiedzę wśród kuratorów, pracowników socjalnych, asystentów rodziny, nauczycieli, osób i stowarzyszeń działających na rzecz dzieci i młodzieży, zapobiegania przestępczości i uzależnień. Podobne wnioski nasuwają się w przypadku projektowania pracy z nieletnimi w placówkach wychowawczych i poprawczych.
- Granie hazardowe oraz granie patologiczne przyczynia się u części osadzonych do popełniania czynów niezgodnych z prawem, co należy mieć na uwadze przy planowaniu i podejmowaniu działań profilaktycznych w trakcie odbywania kary, zobowiązaniu do podejmowania terapii przy ustalaniu warunków ewentualnego warunkowego zwolnienia. Należy uwrażliwić środowisko prawnicze na zjawisko występowania związku niektórych przestępstw z graniem hazardowym czy patologicznym w celu wykorzystania w stosowaniu zawieszania wykonania kary pozbawienia wolności i np. ustalania warunku w tym zakresie tj. podjęcia adekwatnej terapii.

- Brak zawodu oraz brak stałej pracy mogą stanowić czynniki ryzyka dla grania nadmiernego, co warto wziąć pod uwagę w projektowaniu oddziaływań resocjalizacyjnych przez pracę i nauczanie zawodu.
- Osoby osadzone kontynuują granie hazardowe w zamknięciu, co należy wziąć pod uwagę w pracy z problemowymi graczami w warunkach osadzenia.
- Hazard więzienny może przybierać specyficzne formy, np. granie w ping-ponga na pieniądze, co należy mieć na uwadze w profilaktyce hazardu więziennego.
- Hazard uprawiany w więzieniu podejmowany bywa z braku zajęć i nudy w opinii osadzonych, co stanowi przesłankę dla planowania alternatywnych zajęć resocjalizujących oraz / lub motywowania do zaangażowania osadzonych w zajęcia kulturalne, sportowe i rekreacyjne. Jednocześnie wyrażana opinia wskazuje na posługiwanie się mechanizmami racjonalizacji wśród części populacji dotkniętej problemem, szczególnie w odniesieniu do faktu, iż osoby osadzone w dużej części (połowa odpowiadających) są świadome negatywnych skutków uprawiania hazardu.
- Osoby osadzone w dużej części (połowa odpowiadających) są świadome negatywnych skutków uprawiania hazardu, co może świadczyć o ich realnym kontakcie z problemem.
- Dla pogłębienia wiedzy i wyjaśnienia kwestii dwuznacznych należałoby kontynuować badania i przeprowadzić badania pogłębione zjawiska w populacji więziennej.
- Na podstawie prezentowanych wyników, w porozumieniu i w uzgodnieniu z CZSW, warto byłoby przygotować projekt procedury oddziaływania wobec osób uprawiających hazard z wykorzystaniem wyników badań.

Literatura

1. Abbott, M. W., McKenna, B. G., & Giles, L. C. (2005). Gambling and problem gambling among recently sentenced male prisoners in four New Zealand prisons. *Journal of Gambling Studies*, 21(4), 537–558.
2. Bellringer, M., Abbott, M., Coombes, R., Brown, R., McKenna, B., Dyal, L., et al. (2009). Problem gambling—formative investigation of the links between gambling (including problem gambling) and crime in New Zealand. University of Auckland: Gambling and Addictions Research Centre, Auckland University of Technology and Centre for Gambling Studies.
3. Bastiani, L., Gori, M., Colasante, E., Siciliano, V., Capitanucci, D., Jarre, P., & Molinaro, S. (2013). Complex Factors and Behaviors in the Gambling Population of Italy. *Journal of Gambling Studies*, 29(1), 1–13. doi:10.1007/s10899-011-9283-8
4. Brown, R. I. F. (1987). Pathological gambling and associated patterns of crime: Comparisons with alcohol and other drug addictions. *Journal of Gambling Behavior*, 3(2), 98–114.
5. Clark, C., & Walker, D. M. (2009). Are gamblers more likely to commit crimes? An empirical analysis of a nationally representative survey of US young adults. *International Gambling Studies*, 9(2), 119–134.
6. Crockford, D. N., & el-Guebaly, N. (1998). Psychiatric comorbidity in pathological gambling: A critical review. *Canadian Journal of Psychiatry*, 43, 43-50.
7. Cuadrado, M., Lieberman, L. (2011). Use of a short gambling screen with an arrestee population: A feasibility study. *Journal of Gambling Studies*. doi:10.1007/s10899-011-9253-1.
8. Derevensky, J. L., & Gupta, R. (2000). Prevalence estimates of adolescent gambling: A comparison of the SOGS-RA, DSM-IV-J, and the GA 20 questions. *Journal of gambling studies*, 16(2-3), 227-251.
9. Folino, J. O., Abait, P. E. (2009). Pathological gambling and criminality. *Current Opinion in Psychiatry*, 22(5), 477–481.
10. Hsieh, S. (2003). Gambling courts: The next trend in specialized courts? *Lawyers Weekly USA*.
11. Jones, G. P. (1990). The prevalence and characteristics of prisoners with gambling related problems in Canning Vale Remand Centre. *National Association for Gambling Studies Newsletter*, 2(2), 5-15.
12. Johnson, E. E., Hamer, R. M., Nora, R. M. (1998). The Lie/Bet Questionnaire for screening pathological gamblers: A follow-up study. *Psychological Reports*, 83(3f), 1219–1224.
13. Kuoppamaaki, S. M., Kaariainen, J., & Lind, K. (2014). Examining gambling-related crime reports in the National Finnish Police Register. *Journal of Gambling Studies / Co-Sponsored by the National Council on Problem Gambling and Institute for the Study of Gambling and Commercial Gaming*, 30(4), 967–983. doi:10.1007/s10899-013-9393-6.

14. Lahn, J. (2005). Gambling among offenders: Results from an Australian survey. *International Journal of Offender Therapy and Comperative Criminology*, 49, 343–355.
15. Laursen, B., Plauborg, R., Ekholm, O., Larsen, C. V. L., & Juel, K. (2015). Problem Gambling Associated with Violent and Criminal Behaviour: A Danish Population-Based Survey and Register Study. *Journal of Gambling Studies*. doi:10.1007/s10899-015-9536-z
16. Lesieur, H. R. (1984). *The chase: career of the compulsive gambler*. Cambridge, MA: Schenkman Publishing Co.
17. Lesieur, H. R. (2002, March). Solutions to the problem gambling and crime connection. Paper presented at the conference of Gambling, Law Enforcement and Justice System Issues, Edmonton, Alberta, Canada.
18. Lesieur, H. R., Blume, S. B., & Zoppa, R. M. (1985). Alcoholism, drug abuse, and gambling. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 10, 33-38.
19. Marshall, M., Balfour, R., & Kenner, A. (1997). Pathological gambling: Prevalence, type of offense, comorbid psychopathology and demographic characteristics in a prison population (Submission to the Australian Productivity Commission).
20. Martins, S. S., Lee, G. P., Santaella, J., Liu, W., Ialongo, N. S., & Storr, C. L. (2014). Age of first arrest varies by gambling status in a cohort of young adults. *The American Journal on Addictions*, 23(4), 386-392.
21. McEvoy, A., & Spirgen, N. (2012). Gambling Among Prison Inmates: Patterns and Implications. *Journal of Gambling Studies*, 28(1), 69–76. doi:10.1007/s10899-011-9245-1
22. Meyer, G., & Stadler, M. A. (1999). Criminal behavior associated with pathological gambling. *Journal of Gambling Studies*, 13, 29-43.
23. Ricketts, R., Bliss, P., Macdonald, H., Rayner, C. (2000). *The extent of gambling among offenders on probation*. Sheffield: Community Health Sheffield NHS Trust.
24. Riley, B., Oakes, J. (2014). Problem gambling among a group of male prisoners: Lifetime prevalence and association with incarceration. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 24.
25. Spunt, B. (2002). Pathological gambling and substance misuse. *Substance Use & Misuse*, 37, 1299-1304.
26. Turner, N. E., Preston, D. L., McAvoy, S., & Gillam, L. (2013). Problem Gambling Inside and Out: The Assessment of Community and Institutional Problem Gambling in the Canadian Correctional System. *Journal of Gambling Studies*, 29(3), 435–451. doi:10.1007/s10899-012-9321-1
27. Turner, N. E., Preston, D. L., Saunders, C., McAvoy, S., & Jain, U. (2009). The Relationship of problem gambling to criminal behaviour in a sample of Canadian male federal offenders. *Journal of Gambling Studies*, 25(2), 153–169.
28. Wallisch, L. S., & Kerber, L. (2001). *Substance use and delinquency among youths entering Texas Youth Commission facilities: 2000-2001*. Austin: Texas Commission on Alcohol and Drug Abuse.

-
29. Welte, J. W., Barnes, G. M., Wieczorek, W. F., Tidwell, M. C., & Parker, J. C. (2004). Risk factors for pathological gambling. *Addictive Behaviors*, 29(2), 323–335.
 30. Williams, R. J., Royston, J., & Hagen, B. F. (2005). Gambling and problem gambling within forensic populations: A review of the literature. *Criminal Justice and Behaviour*, 32(6), 665–689.
 31. Westphal J, Johnson L. Gambling behavior of juvenile offenders in Louisiana. *Int J Ment Health Addict*. 2006; 4(4):330–350.
 32. Zimmerman, M., Chelminski, I., & Young, D. (2006). Prevalence and diagnostic correlates of DSM-IV pathological gambling in psychiatric outpatients. *Journal of Gambling Studies*, 22, 255-262.
 33. Zorland, J. L. (2010). Assessing problem gambling and co-occurring substance use and criminal activity among drug court clients. *Dissertation Abstracts International, B: Sciences and Engineering*, 71(4), 2674.
 34. Zurhold, H., Verthein, U. & Kalke, J. (2013). Prevalence of problem gambling among the prison population in Hamburg, Germany. *Journal of Gambling Studies* 2013 Jan 20. (Epub ahead of print).

Kwestionariusz badawczy

Badanie, w którym bierze Pan udział dotyczy korzystania z gier hazardowych przez dorosłych mężczyzn. Udział w nim jest dobrowolny, może Pan wycofać się z niego w każdym momencie. Badanie jest anonimowe, a wyniki poszczególnych osób nie będą nigdzie publikowane, udostępniane osobom trzecim, w tym – pracownikom Służby Więziennej. W celu zachowania anonimowości do kwestionariusza dołączona została koperta, do której należy włożyć kwestionariusz po wypełnieniu i zakleić ją, a następnie oddać ankieterowi. Wyniki zostaną wykorzystane tylko do prac naukowych. Niektóre pytania dotyczą spraw osobistych, może Pan odmówić odpowiedzi na nie, każde jednak dane są bardzo cenne z punktu widzenia badanego zjawiska uczestnictwa w grach losowych i uprawiania hazardu.

Realizacja projektu badawczego, w którym bierze Pan udział ma na celu poznanie specyfiki aktywności hazardowej wśród osób osadzonych, poznanie nasilenia zjawiska problemowego grania hazardowego oraz docelowo – opracowanie systemowych strategii wsparcia osób osadzonych doświadczających problemów wynikających z grania hazardowego (programy profilaktyczne i terapeutyczne realizowane na terenie jednostek penitencjarnych).

Z góry dziękuję za pomoc i udział w badaniu.

Dr Bernadeta Lelonek-Kuleta

Koordynator merytoryczny projektu realizowanego przez Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, współfinansowanego ze środków Ministra Zdrowia.

Instrukcja:

W wolne miejsca proszę wpisać odpowiedzi opisujące Pana sytuację.

W sytuacji wyboru, proszę zakreślić odpowiedź lub odpowiedzi najlepiej do Pana pasujące.

I część:

1. Wiek

.....

2. Proszę podać artykuł kodeksu karnego, z którego został Pan skazany lub napisać za jaki czyn odbywa Pan karę.

.....

3. Proszę podać podgrupę klasyfikacyjną lub podkreślić odpowiedź odnoszącą się do Pana sytuacji (jedną z każdego podpunktu a, b)

.....

- a. Młodociany; pierwszy raz odbywający karę pozbawienia wolności; recydywista
- b. zakład typu zamkniętego; półotwartego; otwartego

4. W jakim systemie odbywa Pan aktualnie karę:

- a. system odbywania kary zwykły
- b. programowanego oddziaływania (realizuje Pan Indywidualny Program)
- c. terapeutyczny (jest Pan na terapii odwykowej od alkoholu lub narkotyków)

-
5. Gdzie aktualnie odbywa Pan karę?
 - a. Zakład karny w.....
 - b. Areszt Śledczy.....

 6. Od jak dawna jest Pan osadzony?
.....

 7. Miejsce zamieszkania / skąd Pan pochodzi:
 - a. wieś
 - b. miasto do 20 tys. mieszkańców
 - c. miasto od 20 do 50 tys. mieszkańców
 - d. miasto od 50 do 150 tys. mieszkańców
 - e. miasto od 150 do 350 tys. mieszkańców
 - f. miasto powyżej 350 tys. mieszkańców
 - g. ostatnie lata za granicą (ile?:)

 8. Wykształcenie:
 - a. podstawowe
 - b. gimnazjalne
 - c. zawodowe
 - d. średnie bez matury
 - e. średnie z maturą
 - f. wyższe

 9. Stan cywilny:
 - a. samotny
 - b. w związku nieformalnym
 - c. żonaty
 - d. wdowiec
 - e. rozwodnik/w separacji

 10. Czy posiada Pan dzieci
 - a. Tak (ile?)
 - b. Nie

 11. Czy utrzymuje Pan stały kontakt z dziećmi?
 - a. Tak, jestem zameldowany tam, gdzie one
 - b. Tak, choć nie jestem zameldowany tam, gdzie one
 - c. Tak, w dni wyznaczone przez sąd lub matkę dzieci
 - d. Tak, mam dorosłe dzieci
 - e. Nie utrzymuję stałego kontaktu

 12. Czy posiada Pan zobowiązanie alimentacyjne?
 - a. Tak i wywiązuję się z niego
 - b. Tak i nie wywiązuję się z niego
 - c. Posiadałem, ale obecnie już nie
 - d. Nie
 - e. Dobrowolnie uczestniczę w kosztach utrzymania dzieci

13. Zawód wyuczony

.....

14. Jakie posiadał Pan status zawodowy przed osadzeniem?

- a. emeryt
- b. rencista
- c. bezrobotny
- d. pracujący na umowę o pracę
- e. pracujący „na czarno”
- f. pracujący dorywczo z umową
- g. własna działalność gospodarcza
- h. własne gospodarstwo rolne

II część:

15. W jakiej rodzinie Pan się wychował:

- a. pełnej
- b. niepełnej bez ojca
- c. niepełnej bez matki
- d. rekonstruowanej (ponowny związek matki lub ojca)
- e. w rodzinie zastępczej
- f. w domu dziecka
- g. inne (jakie?).....

16. Czy ktoś z Pana rodziny miał konflikty z prawem?

- a. Tak – ojciec
- b. Tak – matka
- c. Tak – ojczym / macocha
- d. Tak – rodzeństwo biologiczne
- e. Tak - rodzeństwo przyrodnie
- f. Tak – dziadkowie
- g. Tak - inne osoby (jakie?).....
- h. Nie

17. Czy w Pana rodzinie występowały uzależnienia?

- a. Tak
- b. Nie

18. Jeśli w rodzinie występowały uzależnienia, jakiego były rodzaju (uzależnienie od czego?) i kogo dotyczyły? (np. alkohol – ojciec, brat...)

.....

.....

.....

19. Czy miał Pan w swoim życiu okresy nadużywania alkoholu (powodującego problemy w życiu)?

- a. Tak (ile lat temu się zaczęły? -.....)
- b. Nie

-
20. Czy korzystał Pan z profesjonalnej pomocy w związku z nadużywaniem alkoholu?
(można wybrać kilka odpowiedzi, jeśli odnoszą się do Pana sytuacji)
- Tak, na wolności
 - Tak, w warunkach osadzenia
 - Nie
21. Czy miał Pan w swoim życiu okresy nadużywania narkotyków (powodującego problemy w życiu)?
- Tak (ile lat temu się zaczęły? -)
 - Nie
22. Czy korzystał Pan z profesjonalnej pomocy w związku z nadużywaniem narkotyków?
(można wybrać kilka odpowiedzi, jeśli odnoszą się do Pana sytuacji)
- Tak, na wolności
 - Tak, w warunkach osadzenia
 - Nie
23. Jakich narkotyków i innych środków psychoaktywnych (np. leki, wążanie kleju) nadużywał Pan
24. Czy pali Pan papierosy?
- Tak, codziennie
 - Tak, kilka razy w tygodniu
 - Tak, sporadycznie
 - Nie
25. W jakim wieku zaczął Pan palić papierosy? (jeśli Pan pali)
.....
26. Czy miał Pan problemy z innymi zachowaniami, które mogą uzależniać (np. uzależnienie od gier komputerowych, od uprawiania sportu, od jedzenia)?
- Tak (z jakimi?
.....)
 - Nie
27. W jakim wieku popełnił Pan po raz pierwszy czyn niezgodny z prawem?
.....
28. Ile razy był Pan (proszę podać w przybliżeniu):
- Tymczasowo aresztowany i osadzony w Areszcie.....
 - Skazany za przestępstwo w zawieszeniu
 - Skazany za przestępstwo bez zawieszenia i odbywał Pan karę pozbawienia wolności
 - Skazany za wykroczenie (grzywna, kara zastępcza – pozbawienia wolności lub prace społeczne)

III część

29. Z poniższej listy gier hazardowych (przez hazard rozumiane są gry na pieniądze, których wynik przynajmniej w części zależy od przypadku, np. gry Lotto, zakłady sportowe, automaty, ruletka, Black Jack) proszę wskazać te rodzaje gier, które uprawiał Pan kiedykolwiek w życiu. Dla każdego przykładu gry (wymienionej w kolumnie pośrodku) proszę zaznaczyć krzyżykiem „+” w kolumnie obok jedną odpowiedź wskazującą, kiedy ostatnio uprawiał Pan tę grę (np. nigdy, w minionym roku) oraz jak często Pan ją uprawiał (np. wcale, 1 raz w tygodniu lub częściej).

Kiedy uprawiał Pan grę?					Proszę zaznaczyć „+” jedną z podanych możliwości, adekwatnie opisując Pana sytuację w odniesieniu do grania	Jak często?		
Nigdy	Ponad rok temu	W minionym roku	W minionych 6 miesiącach	Wcale		Rzadziej niż 1 raz w tygodniu	1 raz w tygodniu lub częściej	
A					Gra w karty na pieniądze			
B					Gra na wyścigach koni lub innych zwierząt (w punktach naziemnych, przez Internet, na torze)			
C					Zakłady sportowe na pieniądze (przez Internet, w punktach naziemnych lub prywatnie ze znajomymi)			
D					Gra w kości na pieniądze			
E					Gra w kasynie stacjonarnym lub w kasynie przez Internet			
F					Gry Totalizatora Sportowego (zdrapki, Lotto, Kaskada itp.), inne gry liczbowe lub zakłady w loteriach			
G					Gra w bingo dla pieniędzy			
H					Gra na giełdach akcji, opcji i/lub towarów			
I					Gra na automatach losowych lub innych maszynach hazardowych poza kasynem			
J					Gra w kręgle, bilard, golf lub inne gry zręcznościowe na pieniądze			
K					Inne formy hazardu nie wymienione powyżej (jakie?)			
L					W jedną z wymienionych gier i równocześnie zażywał Pan narkotyki lub alkohol			

30. Która z następujących osób z Pana otoczenia, ma (lub miała) problem z hazardem?
- Ojciec
 - Matka
 - Brat/Siostra
 - Żona lub Partnerka

-
- e. Pana dzieci
 - f. Inny krewny
 - g. Przyjaciel lub inna ważna dla Pana osoba
 - h. Dziadek/Babcia
 - i. Żadna

31. Czy ktoś z Pana rodziny był kiedykolwiek krytykowany z powodu uprawiania przez niego hazardu?

- a. Tak
- b. Nie

Jeśli nigdy nie uprawiał Pan żadnego rodzaju gry hazardowej, proszę przejść do pytania nr 55.

32. Jak bardzo w okresie ostatnich 12 miesięcy był Pan zmartwiony lub zaniepokojony z powodu swojego grania hazardowego?

- a. Wcale
- b. Trochę
- c. Średnio
- d. Znacząco
- e. Bardzo

33. Czy kiedykolwiek przerwał Pan graniu hazardowe na pewien czas?

- a. Nigdy nie uprawiałem hazardu
- b. Tak, przerwałem
- c. Nie, nigdy nie przerwałem

34. Jeśli przerwał Pan kiedykolwiek graniu, czy przerwa ta trwa aktualnie?

- a. Nie
- b. Tak, od ponad roku aż do dzisiaj
- c. Tak, od ponad pół roku, ale mniej niż od roku, aż do dzisiaj
- d. Tak, od 6 miesięcy, aż do dzisiaj
- e. Tak, od miesiąca, aż do dzisiaj
- f. Tak, od tygodnia, aż do dzisiaj

35. Jaką największą kwotę pieniędzy wydał Pan na gry hazardowe, w ciągu jednego dnia? Proszę zaokrąglić do równych złotych.

..... zł

36. Kiedy Pan grał, jak często powracał Pan do gry hazardowej kolejnego dnia, aby odzyskać przegrane pieniądze?

- a. Nigdy
- b. Czasami, mniej niż w połowie przegranych
- c. W większości przegranych
- d. Zawsze kiedy przegrywałem

37. Czy ma Pan poczucie, że kiedykolwiek miał Pan problem z graniem hazardowym?

- a. Nie
- b. Tak, w przeszłości, ale teraz nie
- c. Tak

38. Jeśli odpowiedział Pan „tak” na poprzednie pytanie, proszę wskazać od jak dawna ma Pan problem z hazardem?

- a) Rok lub więcej
- b) Mniej niż rok
- c) Od połowy roku
- d) Od miesiąca
- e) Od tygodnia lub mniej

39. Czy kiedykolwiek powiedział Pan komuś, że wygrał Pan pieniądze, choć w rzeczywistości przegrał Pan?

- a) Nigdy
- b) Mniej niż w połowie przegranych
- c) W większości przegranych

40	Czy kiedykolwiek grał Pan dłużej niż początkowo Pan planował?	Tak	Nie
41	Czy kiedykolwiek ktoś skrytykował stawianie przez Pana pieniędzy lub powiedział, że ma Pan problem z hazardem, niezależnie od tego czy uważa Pan to za prawdę, czy nie?	Tak	Nie
42	Czy kiedykolwiek czuł się Pan winny z powodu tego, w jaki sposób Pan grał lub z powodu tego, jak zachowywał się Pan podczas grania?	Tak	Nie
43	Czy kiedykolwiek czuł Pan, że chciałby przestać grać, ale myślał Pan, że nie byłby w stanie.	Tak	Nie
44	Czy kiedykolwiek ukrywał Pan druki zakładów, losy, kupony loteryjne, wygrane pieniądze, weksle lub jakiegokolwiek inne oznaki hazardu przed partnerem, rodzicami, dziećmi lub innymi ważnymi dla Pana osobami?	Tak	Nie
45	Czy kiedykolwiek kłócił się Pan z osobami, z którymi Pan żyje o to, jak gospodaruje Pan pieniędzmi?	Tak	Nie
46	Jeśli tak, to czy kłótnie dotyczące pieniędzy koncentrowały się kiedykolwiek na Pana graniu hazardowym?	Tak	Nie
47	Czy kiedykolwiek tracił Pan czas przeznaczony na pracę lub naukę z powodu hazardu?	Tak	Nie
48	Czy kiedykolwiek pożyczał Pan pieniądze na granie hazardowe lub na pokrycie długów hazardowych?	Tak	Nie

49. Jeśli kiedykolwiek pożyczał Pan pieniądze na granie hazardowe lub na pokrycie długów hazardowych, od kogo lub skąd pożyczał je Pan?

A	z budżetu domowego	Tak	Nie
B	od współmałżonka lub partnera	Tak	Nie
C	od krewnych, przyjaciół, dziewczyny, teściów	Tak	Nie
D	z banków, kas pożyczkowych lub spółek kredytowych (parabanków)	Tak	Nie
E	z kart kredytowych lub debetowych	Tak	Nie

F	od lichwiarzy (np. w lombardzie)	Tak	Nie
G	spieniężył Pan akcje, obligacje lub inne zabezpieczenia	Tak	Nie
H	sprzedał Pan osobistą lub rodzinną własność	Tak	Nie
I	zrobił Pan debet na koncie (czeki bez pokrycia)	Tak	Nie
J	ma (miał) Pan otwarty kredyt u bukmachera	Tak	Nie
K	ma (miał) Pan otwarty kredyt w kasynie	Tak	Nie
L	z innych źródeł, jakich?	Tak	Nie

50. Czy kiedykolwiek nie zwrócił Pan pieniędzy pożyczonych na granie hazardowe lub pokrycie długów hazardowych?

- a. Tak
- b. Nie

51. Z jakich powodów uprawiał Pan hazard?

- a. Żeby wygrać
- b. Żeby przeżyć silne emocje
- c. Żeby oderwać się od problemów (odreagować stres)
- d. Żeby spędzić czas ze znajomymi
- e. Żeby nawiązać nowe, korzystne dla mnie kontakty
- f. Żeby zabić wolny czas, nudę
- g. Wszyscy w moim otoczeniu grali
- h. Inne (jakie?).....

52. Czy korzystał Pan z profesjonalnej pomocy w związku z graniem hazardowym? (można wybrać więcej odpowiedzi, jeśli odnoszą się do Pana)

- a. Tak, na wolności
- b. Tak, w warunkach osadzenia
- c. Nie

53. Czy w okresie osadzenia otrzymywał Pan wsparcie w zakresie Pana problemów związanych z hazardem?

- a. Tak
- b. Nie

54. Czy aktualnie chciałby Pan skorzystać z profesjonalnej pomocy w związku z Pana graniem hazardowym?

- a. Tak
- b. Nie

55. Czy posiada Pan aktualnie zadłużenia?

- a. Tak
- b. Nie

56. Jeśli posiada Pan aktualne zadłużenia, czy są one związane z graniem hazardowym?

- a. Tak

b. Nie

57. Jeśli posiada Pan zadłużenia, komu jest Pan winien pieniądze?

- a. Bankom
- b. Parabankom
- c. Znajomym
- d. Członkom rodziny
- e. Lichwiarzom
- f. Mafii
- g. Inne (jakie?).....

IV część

58. Czy hazard przyczynił się do popełniania przez Pana czynów niezgodnych z prawem?

- c. Tak
- d. Nie

59. Jeżeli hazard przyczynił się do popełniania przez Pana czynów niezgodnych z prawem, jakie to były czyny i kiedy one miały miejsce? (proszę wpisać np. kradzież – 2006)

.....
.....
.....
.....

60. Jak wiele razy (jeśli w ogóle) Pana aresztowanie, osadzenie w AŚ / ZK, było związane z hazardem lub długami hazardowymi?

- a. Nigdy
- b. 1 raz
- c. 2-5 razy
- d. 6-10 razy
- e. Więcej niż 10 razy

61. Czy hazard przyczynił się do Pana aktualnego osadzenia?

- c. Tak
- d. Nie

62. Czy kiedykolwiek zrobił Pan komuś krzywdę lub groził komuś w związku ze swoim graniem hazardowym lub długami hazardowymi?

- a. Tak
- b. Nie

63. Czy kiedykolwiek ktoś zrobił Panu krzywdę lub groził Panu z powodu grania hazardowego lub długów hazardowych?

- a. Tak
- b. Nie

64. W jakim wieku zagrał Pan po raz pierwszy w grę hazardową?

.....

65. W jakich okolicznościach zagrał Pan w grę hazardową po raz pierwszy w życiu? I jaka to była gra? (np. w zakłady sportowe – w pracy z kolegami, w Lotto – z ojcem)

.....
.....

66. Czy w Pana bliskim otoczeniu na wolności są osoby grające na automatach lub korzystające z innych form gier hazardowych?

- a. Tak
- b. Nie

67. Czy dostrzega Pan jeszcze jakieś negatywne skutki uprawiania hazardu w Pana życiu?

- a. Tak, problemy rodzinne (jakie?).....
- b. Tak, problemy zawodowe (jakie?)
- c. Tak, inne (jakie?).....
- d. Nie

V część

68. Czy słyszał Pan o tym, że istnieje możliwość uprawiania hazardu (gier na pieniądze, gdzie wynik zależy przynajmniej częściowo od przypadku) w zakładzie karnym?

- a. Tak
- b. Nie

69. Jakie rodzaje hazardu są uprawiane w zamknięciu? O jakich Pan słyszał? Proszę wymienić te rodzaje:

.....
.....
.....

70. Czy w okresie osadzenia uprawiał Pan hazard?

- a. Tak
- b. Nie

71. Jeśli w okresie osadzenia uprawiał Pan hazard, co Pana do tego skłaniało (jakie były przyczyny, jakie czerpał Pan z tego korzyści)?

.....
.....
.....

72. Jeśli w okresie w okresie osadzenia uprawiał Pan hazard, jak często Pan grał w stosunku do grania na wolności?

- a. Grałem częściej niż na wolności
- b. Grałem tak samo często jak na wolności
- c. Grałem rzadziej niż na wolności

73. Jeśli w okresie osadzenia uprawiał Pan hazard, jakie to były rodzaje hazardu?

.....
.....

-
74. Czy spotkał Pan w zakładzie zamkniętym takie osoby, które miały lub mają problemy z powodu grania na automatach lub uprawiania innych rodzajów gier hazardowych?
- a. Tak (ile takich osób w przybliżeniu?).....
 - b. Nie

75. Co może Pan powiedzieć jeszcze na temat uprawiania hazardu w zamknięciu?

.....

Dziękuję za wypełnienie ankiety